İKTA DERGİSİ

İnsan Kitap ve Toplum Araştırmaları

Yıl: 1 • Sayı: 2 • Aralık 2025

Üç Resim ve Düşündürdükleri
AHMET SANDAL / 1

Başlarken
AHMET SANDAL / 3

Toprağı Adaletle İşleyen Sistem İkta / Tımar Sistemi
ŞEVKİ KARABEKİROĞLU / 5

İKTA Üzerine Birkaç Kelam
AHMET SANDAL / 10

Okumak veya Yanlı(ş) Okuma
İSMAİL GÜVENÇ / 13

Edep ve Adap Peygamber Eğitimi
ALİ KÜÇÜKDAĞLI / 15

Özledim (Köyüme Özlem)
ALİ KÜÇÜKDAĞLI / 17

Yenilgiden Ders Çıkarmak
ERBAY KÜCET / 18

İşgalin Kalbine Sıkılan İlk Kurşun: Bir Haysiyet Müdafaası
YUSUF ÇELİK / 20

Genel Su Verimliliği: Sürdürülebilir Su Yönetimi Açısından Stratejik Bir Yaklaşım
BORA DURMUŞ / 22

Uyuyamıyorum
DÖNE ARIK / 24

Son Akıncı (Medine Müdafii Fahrettin Paşa 1868-1848)
RECEP KONOKMAN / 25

Üstat, Şehir ve Boğaziçi (1)
MUSTAFA ŞAHİN / 28

Vardır Bir Sebep
AHMET SANDAL / 32

Toplum Ahlakı: Kaybolan Değerlerin Sessiz Çığlığı
ALPER ESKİKILIÇ / 33

Hızlı Kentleşmeye Uyum Sürecinde Açık Hava Sineması (1)
ALİSA ÇİÇEK AKYOL / 35

Etiketlerin Fısıldadığı Gerçekler
GÖKHAN SEVİNÇ / 40

Halka Dokunan Atık
SABAHATTİN TURAN /41

Mobbing, Siber Mobbing ve Mücadele Yolları
İSMAİL AKGÜN / 43

MESİR-i SİFA
DOĞAL ÜRÜNLER

Şifanın Kaynağı Burada

Kış Günlerinde Bağışıklığınızı
Güçlendirmek İsterseniz Mesiri Şifa Yanınızda!

mesirisifaa
Mesiri ŞİFA

Seçkin Aktarlarda

Üç Resim ve Düşündürdükleri

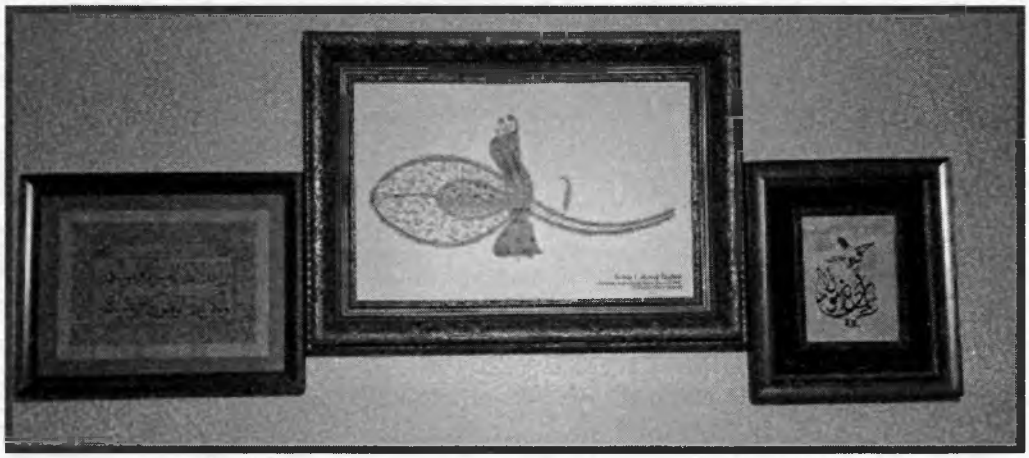

Dergimizin ilk sayısında ilk sayfada Derneğimizin Logo'su çerçevesinde, "bir resim ve düşündürdüklerini" belirttik.

Bundan sonraki her aylık sayımızda da ilk sayfada bir resim olacak ve resmin altında düşündürdüklerini yazacağız, inşallah. Bu sayımızda bir duvarda asılı üç tablo üzerinden düşündüklerimi açıklayacağım.

Duvarda en başta, bir Hadis-i Şerif yazısı bulunmaktadır. Sevgili Peygamber Efendimiz (asm) Hazreti Muhammed şöyle buyurmaktadır. "Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar." (Bu Hadis-i Şerif'i ihtiva eden tablo şahsıma bir konferansım sonunda Çubuk İbrahim Yılmaz İmam Hatip Lisesi Müdürlüğünce hediye edildi.)

Duvarda ortada duran tablo, Sultan 1. Ahmed'in Tuğrasını göstermektedir. (Bu tablo şahsıma Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığınca hediye edilmiştir.)

Osmanlı sultanlarının bir tür imzası olan tuğralar, Divan-ı Hümayunda yazılmış belgeler olmaları sebebiyle padişahın buyruğunu ifade ederler.

Tuğra Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları, Anadolu Beylikleri ve Memluklarda da yaygın biçimde kullanılmıştır. Osmanlı'da bilinen ilk tuğra Orhan Gazi'ye aittir, sade ve basit görünümdedir.

Sultan I. Ahmed (1603-1617) Osmanlı padişahlarının on dördüncüsüdür. Arapça ve Farsçayı mükemmel derecede bilen I. Ahmed Kanuni Sultan Süleyman'dan sonraki padişahlar içinde Devlet işleriyle yoğun şekilde uğraşan ilk padişahtır. Osmanlı Padişahlarının tuğrasında, I. Mehmed (Çelebi)'den itibaren "han" kelimesi, II. Murad'dan itibaren "muzaffer" kelimesi eklenmiştir. II. Mehmed (Fatih)'den itibaren tuğralarda "daima" kelimesi eklenmiştir. Resimdeki Sultan 1. Ahmed'in tuğrasında, "Şah Ahmed bin Mehmed han el-muzaffer daima" yazmaktadır. Osmanlı'da Bazı tuğralarda "Şah" bazı tuğralarda "Han" ibaresi vardır.

"Derviş Yunus söyler Kâlû Belî'den
Mûcizat Nebî'den, mürvet Ali'den
Biz de bunu böyle duyduk Ulu'dan
Er yarın Hak Divanında belli olur."

En son tabloda Yunus Emre Canımızın bu şiirin özü olan, "yarın Hak Divanında belli olur" bölümü var. Ne belli olur? "Er" belli olur. "Er" kimdir? Dervişler, Salihler ve bilcümle Takva Sahipleridir.

Özetle tablodaki sözde şöyle sesleniyor Can Yunus'umuz: "Bu Dünya'da kimin kurtulduğu, kimin kurtulamadığı belli değil. Ahirette Yüce Divan'da belli olur."

Allah bizleri kurtulanlardan, yani Takva Sahiplerinden eylesin." Amin.

İNSAN KİTAP VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI (İKTA) DERGİSİ

"İnsan, İlim, İrfan, Kitap, Kültür, Eğitim ve Toplum"

İnsan Kitap ve Toplum Araştırmaları Derneği adına
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ahmet SANDAL

Başyazar
Ali KÜÇÜKDAĞLI

Yıl: 1
Sayı: 2

Abone Bilgileri
Dergimize abone olmak isteyenlerin, 1 yıllık abonelik ücretini aşağıda belirtilen IBAN numarasına peşin olarak yatırmaları gerekmektedir.

Abone Bedeli
Aylık: 100 TL
Yıllık: 1.200 TL

Banka Hesap Bilgileri
Banka: Türkiye Emlak Katılım Bankası
Şube: Kızılay Şubesi
IBAN: TR93 0021 1000 0008 1440 1000 01
Açıklama: Ad Soyad – Dergi Aboneliği

İdare Yeri
Beştepe Mah. Zübeyde Hanım Cad. No:56/5 Azaflı İş Merkezi
Yenimahalle /Ankara

Tasarım ve Baskı
ARCS Matbaa Sertifika No: 49427
Zübeyde Hanım Mah. Sebze Bahçeleri Cad. No: 74/101
İskitler /ANKARA
Basım Tarihi: Aralık 2025

ISSN: 3108-5512

E- Posta: insankitaptoplum@gmail.com

"Bu dergideki yazıların idari ve yasal sorumlulukları yazarlarına aittir."

Başlarken

Ahmet SANDAL

بسم الله الرحمن الرحيم

Dergimizin ikinci sayının çıkmasını nasip eden Yüce Rabbimize (cc) hamd ve âlemlerin iftiharı iki cihan serveri Hazreti Muhammed'e (asm) salat ve selam ile başlıyorum.

Dergimizin bu sayısında da İnsan Kitap ve Toplum bağlamında yazı, söz ve şiirler okuyacaksınız.

Bu yazımızda özellikle İKTA diyoruz. Yani İnsan Kitap ve Toplum Araştırmaları anlamında İKTA dediğimiz gibi, bir İslami Terim manasında da İKTA diyoruz ki, bu mana bir toprak yönetimi sistemidir.

İKTA aynı zamanda bir dengenin adıdır. Müslüman insan, denge üzere yaşayan insandır. Denge ne ifrat ve ne de tefrit içinde olmamaktır.

İfrat bir işte aşırı gitmektir. Tefrit ise bir işte geri kalmaktır. Mesela, işte aşırı gitmek (ifrat) hırsla çalışmak ve Dünyaya saplanıp da Ahireti unutmaktır. İşte geri kalmak (tefrit) ise Ahiret işlerinden dolayı Dünyadaki görevlerini unutmak ve rızkını aramamak ve miskin miskin oturmaktır.

İşte bu ikisi de yanlıştır. Doğrusu bu ikisi arasında ortada olmaktır. İşte bu dengedir. Dünya'ya da, Ahiret'e de birlikte çalışmak ve gerektiği kadar önem vermek dengede olmaktır.

İfrat ve tefrit hakkında başka bir misal de şudur. Savurganlık, ifrattır. Cimrilik, tefrittir. Ne savurganlık ve ne de cimrilik içinde olmamak dengedir. Biz ne savurgan ve ne de cimri olmayız, biz cömert oluruz.

Bir örnek ile maksadımızı ne olduğunu daha da netleştirelim. Zulüm yapmak ifrattır. Zulme boyun eğmek tefrittir. "Ne zulüm yaparız, ne de zulme boyun eğeriz." İşte bu da dengedir.

"Mülk, Allah'ındır. Hüküm Allah'ındır." Bu da dengedir. Bunu kabul etmek dengeyi sağlamaktır. Allah'ın muradı ve biz insanlardan istediği de budur. Yani dengede olmaktır.

"Denge üzere yaşayan insanlara selam olsun."

Ve aleykümselam.

Haydi, hep birlikte, dergimizdeki yazı, şiir ve sözler ile birlikte tefekkür yolculuğuna çıkalım.

Toprağı Adaletle İşleyen Sistem İkta / Tımar Sistemi

Şevki KARABEKİROĞLU

Tarihçi, Araştırmacı ve Yazar.

Selçukluların "İkta", Osmanlıların "Tımar" sistemi adını verdiği toprak düzeni insan, toprak, tarım, siyaset, askerlik, savunma konularının tek sepet içinde harmanlanıp Devletin ve toplumun istifadesine sunulduğu mükemmel bir sistemdir.

Özellikle Osmanlı Devleti kuruluş devrinden itibaren ekonomik kalkınmaya çok büyük önem vermiştir. Tarımda, ticarette ve sanayide gelişmek için çaba harcamıştır.

Osmanlı Devletinin kurulduğu 14. Yüzyılda dünyada en önemli geçim kaynağı tarımdı. Toplumun yüzde doksana yakını tarım ve hayvancılıkla uğraşırdı. Ülke ekonomisinde ticaret ve sanayinin payı azdı. Bu yüzden Osmanlı Devleti tarım gelirini arttırmak için bir takım tedbirler aldı. Bunların en başında "Tımar Sistemi" gelmektedir.

Osmanlı Devleti Ortaçağdaki derebeylik veya feodalite uygulamalarının sebebini bildiği için kendi ülkesinde bir çiftlikten fazla toprak mülkiyetine izin vermedi. Bir kişinin sahip olabileceği arazi miktarı bir çiftliği geçemezdi. Geçtiği takdirde Devlet el koyardı. Uygulamanın amacı herkesin kendi ekip biçebileceği kadar bir araziye sahip olması ve başkalarını kendi işinde çalıştırmaması idi. Böylece köleliğin önüne geçilmiş oluyordu. Ülke topraklarının yüzde doksandan fazlası Devlete aitti.

O asırlarda Avrupa insanın feodal baskılar altında ezildiğini, bazı insanların binlerce dönüm araziye sahipken bazılarının bir dönüm bile toprağı olmadığı, bu yüzden de acımasız bir kölelik düzeninin oluştuğu hesaba katılırsa Osmanlı Devleti'nin kurduğu düzenin ne kadar insani ve mükemmel olduğu daha iyi anlaşılır.

Osmanlıların "Dirlik" dediği "Tımar Sistemi" ile Ülke toprakları gelir durumuna göre bölümlere ayrılmıştı. Bu bölümlerin en küçüğüne tımar denirdi.

Tımar yıllık geliri 3000 ile 20000 akçe arasında değişen toprak parçasına tımar denirdi. Bu tımarın başına bir Sipahi verilirdi. Sipahi görevlendirildiği tımarın işletilmesinden ve vergilerinin toplanmasından sorumlu idi. O tımardaki arazileri birer çiftlik bölerek burada yaşayan ailelere dağıtırdı. Mülkiyeti Devlete, kullanım hakkı vatandaşa ait olan bu araziler alan ailelerin elinde yıllarca kalır, söz konusu aile üç yıl üst üste bu araziyi boş bırakmadığı sürece elinden alınmazdı.

Bu sistem sayesinde bedavadan sahip oldukları toprağı elinden kaçırmak istemeyen aileler ekip biçmeye gayret eder böylece tarımsal üretim gayet bol bir şekilde artmış olurdu. Artan üretim hem Devlete vergi sağlar hem de toplumun refah düzeyini arttırırdı.

17. yüzyılın başlarında başlayan Celali İsyanları yüzünden tımar sistemi bozuldu ve uygulanamaz oldu. Bu durum Devleti en önemli gelir kaleminden mahrum bıraktığı gibi bu sistemin içinden üretilen ve adına Tımarlı Sipahileri denilen bir ordu sınıfını da yok etti. Devlete bir maliyeti olmayan Tımarlı sipahilerinin sayısı azaldıkça yerlerine maaşlı asker olan "Kapıkulu Askerleri" alınmaya başlandı. Bu durum devlete iki yönden zarar verdi. Birincisi hazine zarar etmeye başladı. İkincisi ise Asker kışlalarda bir arada bulunup büyük bir güç haline gelmeye başladı. Sayıları azken kontrolü mümkün olan "Kapıkulu Askerleri" sayıları çoğaldıkça kontrolden çıktı. Merkezi yönetim üzerinde büyük bir baskı kurmaya başladı.

Sanayi devriminden önce insanların en temel geçim kaynağı tarım idi. Osmanlı Devleti'nin tarım politikası öyle bir düzen içinde işlemiştir ki Devlete ait bir karış toprak bile üretim dışı kalmamıştır.

Kısaca "Tımar Sistemi" denilen bu uygulamada esas olarak toprağın mülkiyet hakkı Devlete aittir. Devlet bu toprağın tasarruf hakkını bir şartla halka vermiştir. O da toprağı boş bırakmamaktır. Üçüncü senede toprağı ekmeyeninin elinden tımar alınır. İkinci sene nadasa bırakmış olabileceği için ses çıkartılmaz. Bedavadan ekip biçtiği toprağı kaybetmek istemeyen köylü bu şarta çok dikkat eder. Şartlara uyduğu sürece de toprağı ekip biçme hakkını evlatlarına bile miras bırakabilir.

Tarımsal üretim tam ve mükemmel yapıldığı için refah düzeyi de çok yüksektir. Zaten "Kanaat Toplumu" olan Osmanlı Devleti'nde bu zenginlikten herkes payını almıştır.

İpek ve Baharat yollarına hâkim olmak bu ticareti Osmanlı topraklarına kaydırmak için Fatih Kırım'ı, Yavuz Mısır'ı almıştır. Yine Fatih İstanbul'a kapalı çarşıyı yaptırarak burayı doğu batı ticaretinin kalbi haline getirmiştir.

Baharat yolu ile Hindistan'dan Mısır'a gelen baharat çeşitleri Mısır çarşısında tüccarlara sunulmuştur.

Askeri teşkilat bakımından da Osmanlı Devleti'nin oldukça hazırlıklı ve ileri görüşlü bir politika izlediğini söyleyebiliriz.

Tımar sistemi kendi içinde yaklaşık 150.000 asker barındırmaktadır. Bunlar bir yandan tımar sisteminin işleyişine nezaret ederken öbür yandan Devlet adına hazır asker olarak dirliklerinde beklemektedirler. Bulundukları tımar biriminde Devlete ait her işi gözetirler, tahrir, tapu, kadastro, asayiş, vergi, imar, bayındırlık gibi işlere bakarlardı. Devlete yük olmazlardı. Yönettikleri tımardan maaşlarını alır fazla çıkan her üç bin akçe'lik gelir için de "cebelü" denilen bir asker yetiştirirlerdi. Savaş zamanında geometrik bir şekilde toplanır kısa zamanda bir ordu teşkil ederlerdi. Toplanma tarzı kazada subaşı, sancakta sancakbeyi, eyalette ise beylerbeyi etrafında gerçekleşirdi. Askeri ve sivil idare aynı şahsın elinde idi. Gaza ve cihat esasına dayalı bir Devlet için bu durum olağan karşılanmalıdır.

Bir de merkez ordusu vardı. Kapıkulu askeri denilen bu askeri sınıf ordunun en vurucu ve güçlü kısmını teşkil ederdi. Bunların tamamı devşirmelerden meydana gelirdi. Savaşlardaki insan kaybına çare olarak düşmandan devşirilen esir çocuklar Müslüman ailelerin yanına verilmiş, uygun yaşa geldiklerinde acemi ocağında toplanmış ve buradan kabiliyetlerine göre yeniçeri, cebeci, silahtar, sipahi gibi sınıflara gönderilmiş, kabiliyeti görülenler ise Topkapı sarayındaki Enderun mektebine gönderilerek Devlet adamı yetiştirilmiştir.

Bu ordunun sayısı sınırlı tutulmuştur. Zira "ulufe" denilen bir maaş ödenmektedir. Ayrıca sayı artarsa onları kontrol edecek başka güce ihtiyaç olacaktır. Çünkü bu asker bir arada bulunmaktadır. "Kontrol edemediğim güç, güç değildir" diye düşünen Osmanlılar bu sayının artmamasına çok dikkat etmişlerdir.

Devşirme sistemi zulüm içerir mi?

Osmanlı Devletinin temelinde iki ustanın harcı vardır. Birisi ilim ocağı olan medreseler diğeri de irfan ocağı olan tekkeler.

Osmanlı'da meslekler tekke-tarikat esasına göre örgütlenir ve kendilerine çığır açan Ulu Bir Pir'in açtığı yoldan, koyduğu ilkelerden ve vazettiği esaslardan hareket ederek bir sistem ve nizam dahilinde yoluna hizmetine varlığına devam ederdi.

Devşirme sisteminin piri de Hacı Bektaş-ı Veli kabul edilmiş, Ussul Hakika, Makalat gibi eserleri ve bu eserlerinde beyan ettiği fikirleri Yeniçeri Ocağının temel düsturlarını teşkil etmiştir.

Hangi çocukların devşirileceğinden tutun devşirilen çocuklara verilecek eğitimin esaslarına kadar hemen her konuda Hacı Bektaş-ı Veli hazretlerinin vaz ettiği esaslar üzerinden hareket edilmiş, ileride asker olacak, Devlet yönetecek olan bu çocukların hamuru bu irfan ocağında karılmıştır.

Çok sonraları Bektaşilikte meydana gelen tefessüh maalesef bire bir Yeniçeri Ocağına da sirayet etmiş ve ocak elden-ayaktan çıkmıştır. İyi ve güzel olan şeyin bozulması kötü ve çirkin olana nazaran çok daha vahim ve tahripkardır. Çünkü iyi bir gelenek zannedip bu yola süluk edenler, muharref ve bozuk yolda yürüdüğünün çoğu zaman farkında olamamıştır.

Batılı müsteşriklerin çokça diline doladığı gibi "Devşirme Sistemi" bir zulüm aracı değildir. Tam tersine ihya ve ihsan aracıdır. Zira devşirilen çocukların elde ettiği makamlara yerli Türk unsurların gözü düşmüş ama ellerine geçmemiştir. Bir Türk ailesine padişah "dile benden ne dilersen" diye sorsa alacağı cevap kesinlikle "oğlumu Yeniçeri Ocağına al" olacaktır. Zira ömür boyu maaş garantisi bu mesleği son derece cazip hale getirmiştir.

Hatta Osmanlı Ordusu seferden dönerken yok güzergâhındaki Hristiyan ahalinin çocuklarının ellerinden tutup kafiledeki esir çocukların arasına katılması yolunda ricada bulunduklarını biliyoruz. Çünkü bu çocuklar padişah olmak hariç Devletin her kademesinde istihdam edilme şansına sahiptiler.

Osmanlı'nın pençik sistemi adını verdiği bu sistem şöyle çalışırdı. Şeriata göre esirlerin beşte biri (Beş=penç) Devlete kalırdı. Devlet kendi payına düşen bu çocukları alır Anadolu'daki Müslüman mütedeyyin insanların yanına verirdi. Osmanlı'nın kayıt-kuyut işlerine ne kadar titizlendiği, resmi evrakların ne kadar dikkatli korunduğu malumdur. Müslüman aileye teslim edilen çocuğun yaşı, kendisine verilmiş olan İslami ismi, evsafı deftere kaydedilirdi. Bunlar fiziki yapılarına göre 8 ila 12 -13 yaşlarında olabilirdi. Çocuğu teslim alan aile bunun için Devlete cüzi bir vergi de öderdi. Çocuk ailenin kendisi için ödediği bedeli bildiği için işlerinde daha titiz davranırdı.

Devşirme sadece savaş esirlerinden olmazdı. Osmanlı zabitleri Anadolu'ya veya Rumeli'ye açılır, köyleri ve kasabaları dolaşır, onların geldiği tellallar vasıtası ile duyurulurdu. İnsanlar çocuklarını getirir, bunlarda aranan vasıflara bakılır, vaftiz defterlerindeki kayıtlar incelenir ve ona göre çocuklar teslim alınıp defterlere kaydedilirdi.

Çocukların mümkün mertebe fiziki noksanlığının olmamasına, yetim olmamasına, bir meslek veya zenaat sahibi olmamasına özen gösterilirdi.

Bu çocuklar ailenin diğer çocukları ne muameleyle görüyorsa o muameleyi görürdü. Hatta "emanet" telakki edildiği için onlara biraz daha ihtimam edildiğini söyleyebiliriz.

Aileye karışan çocuk bir yandan Türkçe öğrenir, bir yandan mahalle mektebine gidip temel ilimlerde eğitim alır, Kuran okumayı ve dini bilgileri öğrenir, diğer yandan da içinde bulunduğu aile ve ortam içerisindeki sosyal davranış biçimlerini ahlaki kaideleri öğrenirdi. 18 -20 yaşına kadar devam eden bu süreç içerisinde bulunduğu yeni ortamın tüm değerlerini özümsemiş, kavramış Müslüman bir şahsiyet olarak temayüz ederdi.

Osmanlı zabitleri hem bu çocuklar için aileden tahsil edilecek verginin tahakkuku için hem de gidişatı kontrol adına periyodik ziyaretlerde bulunurlardı.

Uygun yaşa geldiklerinde bu çocuklara defterlerdeki kayıtlar eşliğinde ailelerden toplanır ve acemi ocağına getirilirdi. Burada çeşitli testlere ve sınavlara tabi tutulurdu. Zekâ testini geçip sosyal ve siyasi kabiliyetini ortaya koyanlar Enderun mektebine alınırdı. Geriye kalanlar içerisinden Yeniçeri, Süvari. Cebeci gibi unsurlar seçilirdi.

Osmanlı bu sistemin büyük faydalar yanında büyük riskler de oluşturduğunu bilirdi. Bu yüzden merkez ordusu sayılan ve bir arada bulunan bu ordunun sayısının artmamasına özel bir ihtimam gösterilirdi. Sayıları çoğalır ve kontrol edilemeyecek bir güç haline gelirlerse ileride Devlet için sorun teşkil edebilirlerdi.

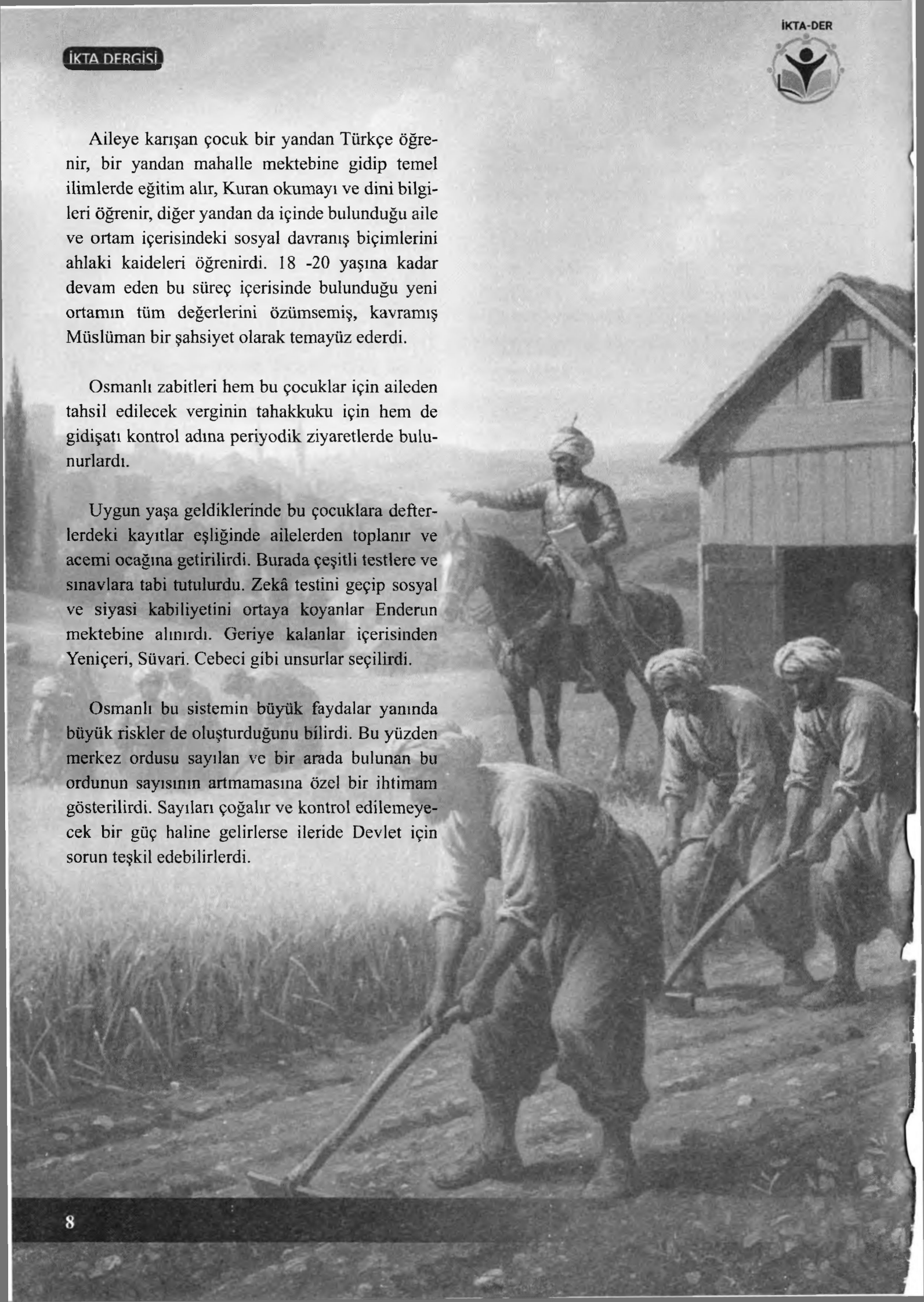

İnsan Kitap ve Topluma Dair Güzel Sözler

"İlim maldan hayırlıdır, ilim seni korur, sen malı korursun. Mal vermekle azalır, ilim öğretmekle çoğalır."
Hazreti Ali (ra)

"Bir Devleti ayakta tutmak için asker gerektir. Askeri beslemek için servet gerektir. Serveti elde etmek için çalışkan halk gerektir. Halkı çalışmaya teşvik etmek ve zengin bir Devlet olmak için adaletli yönetim gerektir. Adaletli yönetim olmazsa, servet olmaz, servet olmazsa asker olmaz, asker olmazsa Devlet olmaz. Adalet Devletin temelidir. O temel olmazsa Devlet çöker."
Yusuf Has Hacib (Kutadgu Bilig Yazarı)

"İyi olmak kolaydır, zor olan adil olmaktır."
Victor Hugo (Fransız Düşünür)

"Şehri imar ederken nesli ihya etmeyi ihmal ederseniz, ihmal ettiğiniz nesil, imar ettiğiniz şehri tahrip eder."
Bilge Mimar Turgut Cansever

"Toplum tüneldeyse, tren tünelden çıkana kadar tünelin üstünde koş. Karanlıkta yolculuk yapma!
İnsan Kitap ve Toplum bağlamındaki çalışmalarım, "bir trende seyahat eden adamın, tam karanlık bir tünele girerken trenden ayrılıp da tünel üstünde koşmasına" benzetilebilir."
Ahmet Sandal

İKTA Üzerine Birkaç Kelam

Ahmet SANDAL
Kitapçı Baba İsmiyle Anılan Kahramanmaraşlı Şair ve Yazar.

29 Mayıs 2025 tarihinde İnsan Kitap ve Toplum Araştırmaları (kısa adı İKTA-DER isimli) bir dernek kurdum. Elbette tesadüf değil. Elbette tevafuk ve ilahi bir tevafuk.

Bu Derneğin ismi İKTA elbette bir tevafuk ve hikmet gereğidir.

İkta bir toplum yönetim sistemidir. İkta, toprakta ve gayrimenkul mülkiyette Devleti esas alarak özel mülkiyetin olmamasıdır. Bu haliyle İkta kendi içinde tutarlıdır. Dergimizin bu sayısındaki yazısında zaten Tarihçi Şevki Karabekiroğlu Hocamız İkta'nın ne olduğunu ve önemini anlattı.

Bu hususta biz de bazı şeyler söyleyecek olursak şunları belirtebiliriz.

1-Toplumlar esas itibariyle ikiye ayrılır. Kapitalizm ve İslam. Kapitalist toplum ve İslam toplumu. Dünya'da birinci sırada, en geniş haliyle ve günümüzde neredeyse her yerde zorbalığını katı ve sert bir biçimde şekilde sürdürdüğü üzere kapitalizm gelir. Kapitalizmin karşısındaki toplum, İslam toplumudur. Şu an Dünya'da İslam toplumu var mı? Bilmiyorum.

Ancak kapitalist toplum var. Ve gerçektir. Ve gerçek olan kapitalist toplumla her an yüz yüz yüzeyiz, her an iç içeyiz. Kapitalist toplum esasında "zorba bir toplumdur." Ve o kapitalist toplum aynı zamanda dikta toplumudur. Biz İkta toplumu için çalışıyoruz. Ancak, günümüzdeki toplum, yani kapitalizm dikta toplumudur.

Kapitalizm neden dikta toplumudur? "Bir insan, bir yerde zorla faize, zorla dövize, zorla borsaya sürükleniyorsa, o dikta demek değil midir?" Bir insan nasıl zorla faize sürüklenir? Bunu herkes görüyor ve biliyor. Peki bir insan zorla nasıl dövize ve borsaya sürüklenir? O da çok açıktır. Çünkü kapitalist sistemde paranın, reel bir karşılığı toktur. Yalnızca itibari bir karşılığı vardır. Paranın yalnızca itibari karşılığının olduğu ve gerçekçi bir temele dayanmadığı her yerde, enflasyonist baskı vardır. O enflasyonist baskıdan dolayı insanlar, paradan para kazanmak için, faize, dövize ve borsaya zorla (mecburen) yönelirler.

Bir insanı zorla faize, borsa ve dövize yöneltmek dikta (zorbalık) değil de nedir?

Bir başka dikta örneği de, işsizliktir. Kapitalist sistemlerde, işsizliğin bir süregelen, olağan gerçek ve sistemin gereği olarak, mahsus, bilerek ve isteyerek meydana getirildiğini çok kimse bilmez. İşsizlik olacak ki, insanlar ucuz iş gücü ve ürettiğinin çok altındaki bir bedelle çalıştırılsın.

Bir fabrikada kızgın ocağın başında demir ya da çelik üreten bir işçi, ya da tekstil atölyesinde makinanın başında iplik üreten bir işçi ya da bir marketteki tezgahta çalışan kasiyer, akşama kadar ayakta

bekleyip durur ve ancak "günde 500 TL" kazanır diyelim. Hâlbuki o işçiler ve kasiyer belki de o gün ekonomiye ya da patronuna "5000 TL'lik" bir katkı sağlamıştır. Bir işçinin ya da kasiyerin ekonomiye ya da patronuna sağladığı katkının 10'da biri bir gelir ile çalıştırılması dikta değil de nedir? Bunun sebebi o işi yapacak onlarca, yüzlerce ve binlerce kişinin mevcut olmasıdır.

Bir işçiye "çalışmazsan çalışma, bu işi yapacak çok kişi var denilmesi" bir diktadır.

Kapitalistlerin en çok kullandığı söz budur: "Bu işi yapacak çok kişi var." Kapitalistin her işi diktadır, yani zorladır. Evini kiraya verir, kiracısını zorlar. Dükkânını kiraya verir kiracısını zorda bırakır ve yüksek kiralar ister. Kira gelirleri sahiplerinin eli, her daim garibanın cebindedir. Kiracısından kirayı yükselkbedelle zorla alır.

İş kurmak isteyen, ev almak isteyen, araba almak isteyen faize sürükleniyorsa, bu da elbette gönüllü değildir. Zorladır.

İnsanlar borç alışverişlerini TL ile değil de döviz üzerinden yapıyorlarsa, bu da elbette kapitalist sistemin zorlamasıyladır.

İşin hasılı ve konunun özeti şudur ki, kapitalist sistem dikta (zorlama) sistemidir. Dikta kapitalist sistem, dikta toplumun oluşturur ve herkes acımasız olurlar.

2-"Kapitalizmde oyunu kurallarına göre oynuyorlar. Oyunda insan var. Ancak kurallarda insanlık yok. Bu durumda insanlığın olmadığı, merhametin olmadığı bir kapitalizmde mutluluk ve huzur da olmaz."

Her daim görmüş ve şahid olmuşuzdur. İşçi ve işveren ilişiklerinde, kiracı ve ev sahibi diyaloglarında, "ben anlamam, yapacaksın, edeceksin, çıkacaksın, uyacaksın." Dikkat edilirse, dikta ve zorlama işin tam merkezinde yatmaktadır.

Ve o zorlama yapanlara o gücü, o diktacılara o egemenliği, sermaye servet, para ve mal vermektedir. Halbuki sermaye, servet, mal ve para olmasaydı, onlara dikta da yapamazlardı.

Bu sebeple, ben kapitalist sistemi, kapitalist toplumu dikta sistemi, dikta toplumu olarak görmekteyim. Gelelim dikta sisteminin, dikta toplumun karşısındaki "ikta toplumuna."

3-İkta toplumundan önce, "ikta" nedir onu açıklayalım. Türkiye Diyanet Vakfı tarafından çıkarılan İslam Ansiklopedisinde "ikta" şöyle tanımlanır: Sözlükte "kesmek, ayırmak" anlamındaki kat' kökünden türetilen ikta' kelimesi, terim olarak, Devlet başkanı veya onun adına yetki kullanan merci tarafından özellikle arazi gibi taşınmaz mallarla maden ocağı ve benzeri tabii kaynakların mülkiyet (temlik), işletme (irtifâk) yahut faydalanma (intifâ, istiğlâl) hak veya imtiyazlarının ya da bir bölgenin vergi gelirlerinin uygun gördüğü kimselere tahsisini ifade eder. Kendisine ikta verilen kimseye iktaî, iktadâr, mukta' leh (mukta') denir; mukta' aynı zamanda "ikta edilen şey" demektir. Yine aynı kökten türeyen katîa, ikta edilen taşınmaz malla onun üzerine kesilen vergiyi, mukātaa ise çeşitli hazine gelirlerinin devlet adına iltizam usulüyle toplanması imtiyazını bildirir. İktâ çeşitleri muktaın cinsine göre "ikta-u't-temlîk, iktau'l-istiğlâl, iktau'l-irfâk" gibi isimler alır.İktayetkisi yürütme erkine aittir; dolayısıyla taşınmaz mal tahsisine teknik anlamda "ikta" denilebilmesi için siyasî otorite tarafından yapılmış olması gerekir.

İkta kısacası şu demektir. Bir malın, gayrimenkulün ve servetin asıl sahibi Devlettir. Ancak o servet ve mal, kişilere, tahsis edilmiş ve o tahsisin de sebebi (üretim yapması için tahsis) vardır. Yani sınırsız (keyfi) bir mülkiyet hakkı yoktur.

4-Biz ikta toplumu derken şunu kast ediyoruz. Sınırsız mülkiyet hakkının olmadığı bir topluma ikta toplumu diyoruz. Halbuki kapitalizmde sınırsız mülkiyet hakkı vardır.

Bir Müslümanın sınırsız mülkiyet hakkını savunması düşünülemez ve bu Kur'an'a ve İslam'a da aykırıdır zaten.

5-Yazımı, "mülkün, hükmün ve yönetimin Allah'ta olduğunu beyan eden" 3 ayet-i kerimenin meali ile bitiriyorum ki, işte bu üç ayet-i kerime ikta toplumunun çekirdeğini ve emredici hükümlerini oluşturur.

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır." (Nur Suresi, 42) "Hüküm, yalnızca Allah'ındır." (Yusuf Suresi, 40) "Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır." (Al-i İmran Suresi, 189)

İkta toplumunun hükümran olması dileğiyle, vesselam.

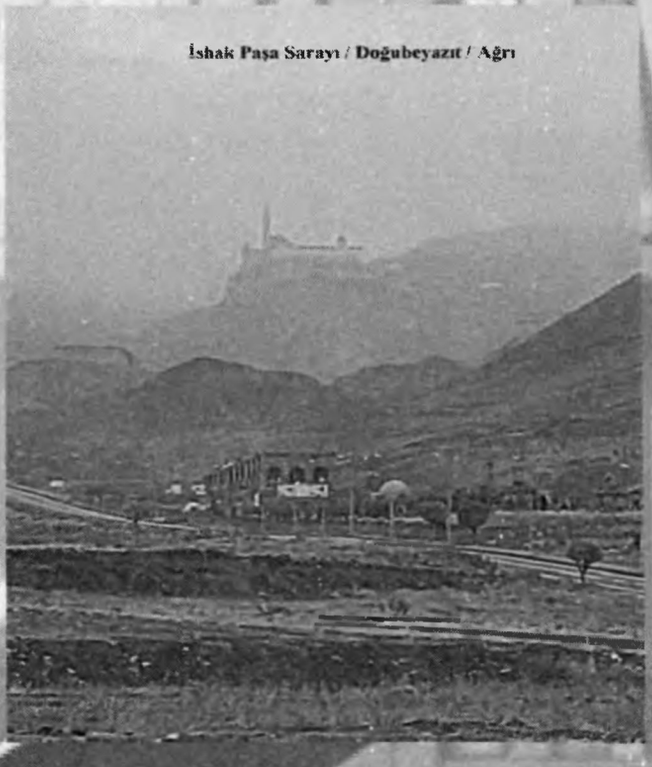

İshak Paşa Sarayı / Doğubeyazıt / Ağrı

Okumak veya Yanlı(ş) Okuma

İsmail GÜVENÇ

Profesör Doktor, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat Fakültesi Hocası.

İnsan hayat boyunca yeni şeyler öğrenmek zorundadır. Öğrenme ihtiyacının karşılanmasında ve kendini geliştirmede okuma önemli bir yöntemdir. Okumada iki husus önemlidir: (a): Doğru teknikle okumak ve (b) Yanlı(ş) okumamak.

İlk olarak; verimli okuma meselesini (doğru okuma tekniğini) irdeleyeceğim.

Okumada "Nasıl Oku(n)malı?" veya "Nasıl Ders Çalışmalı?" doğru cevaplanması gereken bir soru(n)dur. Şahsen doğru ve düzenli okumayı bir ders çalışma gibi değerlendirmekteyim.

Nasıl ki ne kadar yediğimizden çok ne kadarını sindirebildiğimiz önemli ise ne kadar okuduğumuzdan çok ne kadarını özümsediğimiz (içselleştirdiğimiz) daha önemlidir.

Eğitim hayatımın bir döneminde kendimin ve diğer birçok öğrencinin ders çalışma yönteminin doğru olmadığını deneme-yanılma yöntemi ile öğrendim (gözlemledim). Akademisyen olduktan sonra da öğrencilerin ders çalışma yöntemleri konusundaki tutumlarını hep irdeledim.

Öğrendiklerimi ve düşüncelerimi "Hayatta Sürdürülebilir Başarının Anahtarları" adlı kitabımda başarıya götüren ve sürdürülebilir kılan önemli bir faktör olarak "Öğrenme veya Okuma Tekniği" başlığı altında yer verdim. Gelin bu tekniği inceleyelim:

Acele etme!

-Ön hazırlık: Bir metin veya kitap incelenecekse hemen okunmaya başlanılmamalıdır: Okumak için acele etme!

Ben özellikle içindekiler kısmını inceleyerek işe başlarım. Sonra kitabı baştan sona sayfaları tek tek inceler, uygun bulduğum yerleri okurum. Sonra asıl okumaya geçerim.

Eğer bir ders veya konferansta dinleyici olarak bulunacak isem gitmeden konu ile ilgili kısa süreli bir kaynak taraması yapar veya üzerine kafa yorarım. Öğrencilerin de ders kitaplarına o günkü dersle ilgili olarak önceden göz atmaları faydalıdır.

-Okumaya başlamadan önce sorular sormak oldukça faydalı bir yöntemdir: Bu iş gözden geçirme ile birlikte de yapılabilir. Örneğin sıcaklık ile insan yaşamı ilişkilendirilecekse insan için en uygun sıcaklık nedir, uç sıcaklıklarda vücudun tepkisi ne oluyor gibi sorular sorulabilir.

Aktif ol!

-Bir metnin ve kitabın okunmasında veya bir konuşmanın (dersin) dinlenmesinde aktif olmak gerekir: Yani "aktif bir okuyucu" veya "aktif bir dinleyici" olunmalıdır. Bu amaçla okumalarımda mutlaka kalem kullanır, kendimce geliştirdiğim simgelerle işaretlemeler yaparım. Okurken kitapla konuşmak veya tartışmak gerekir.

Dinlerken de "köle dinleyici" olarak her şeyi kabul eden tarzda değil, eleştirel tarzda dinlemek, akıl süzgecinden geçirmek gerekir.

-Okuma sonrası tartışma ve tekrarlama: Okurken veya dinledikten sonra kendi kendine (veya birisiyle) konunun tartışılması veya tekrarlanması oldukça faydalıdır. Hatta yakın bir arkadaşla konunun birlikte değerlendirilmesi öğrenme ve öğrenilenin kalıcılığını artırır.

-Öğrenmenin kalıcı olması için tekrarlama belli aralıklarla yinelenmelidir:

Bir bilginin kalıcı olması isteniyorsa bitirildiği zamanda. 1 gün, 1 ay ve 6 ay sonra yapılan tekrarlar ile öğrenme kalıcı hale getirilebilir. Çalışmadan hemen sonra yapılan kısa tekrarların öğrenilen bilgiyi 1 gün; bir gün sonra yapılan tekrarların 1 hafta; bir hafta sona yapılan tekrarların 1 ay; bir ay sonra yapılan tekrarların uzun süre hafızada kalmasını sağladığı belirlenmiştir.

Tekrar Et!

Bu noktada öğrenmenin temelinde tekrar yapmanın yattığını söylemek mümkündür. Ne kadar güçlü bir hafızaya sahip olunsa da tekrarlamak öğrenmede anahtar kavramdır.

İnsanlar tekrar yapmadıkları için öğrendiğini düşündüğü bilgileri çok geçmeden unutmaktadır. Aslında hafızası daha güçlü olan genç insanlar bile kısa sürede öğrendiklerini tekrar yapmadıkları için kalıcı hale getirememektedir.

Özetlersek daha iyi öğrenmek ve hatırlamak için direkt okumak yerine şu aşamaların izlenmesi faydalıdır: gözden geçirme, sorular sorma, okuma veya dinleme, kendi kendine tartışma veya ilişki kurma, tekrar etme ve gözden geçirme.

İkincisi; Yanlı(ş) okuma meselesidir. Yanlı (taraftar/yandaş) okuma birinden yana olan veya bir düşünceye, bir isteğe katılan, onu destekleyen şeyleri okumaktır. Bunu da başka bir yazıda değerlendirelim.

Son söz: Ne kadar okuduğumuzdan çok ne kadarını anladığımız, kendimize mal ettiğimiz daha önemlidir.

Edep ve Adap Peygamber Eğitimi

Ali KÜÇÜKDAĞLI

Ankara İlahiyat Fakültesi Mezunu, Emekli Eğitimci, Şair ve Yazar, Dergimizin Başyazarı.

Merhabalar Kıymetli Kardeşlerim!

Allah'ın (c.c.) selamı, rahmeti ve bereketi üzerimize olsun.

Bugün sizlerle, hepimizin teorik olarak çok iyi bildiği, ancak uygulamada çoğu zaman gözardı ettiğimiz bir konu ve bununla bağlantılı olan kavramlar hakkında sohbet etmek istiyorum.

Edep ve adap, kelime olarak her ikisine de aşinayız ama günümüz şartlarında bu iki sihirli kavramdan çok uzak yaşıyoruz.

Peki, bir sorabilsek. Nedir nedeni? İkna edici bir cevap bulabilir miyiz? Yorumu size bırakıyorum.

Edep, en açık anlamıyla, haddini bilmek (sınırını aşmamak) ve başkalarının haklarına saygılı olmak değil midir? Acaba, 7'den 77'ye, hangi yaş grubunda olursa olsun, toplumumuzda bu değere ne kadar sahip çıkılıyor?

Yunus Emre'nin "bir kez gönül kırdın ise, bu kıldığın namaz değil" uyarısına rağmen, insanî ilişkilerimizde davranışlarımıza ne denli dikkat ediyor ve özen gösteriyoruz?

Sizleri bilmem ama bendeniz bu soruların cevaplarını maalesef olumlu olarak veremiyorum.

Diğer kavramımız olan adap kelimesi ise, her ne kadar "edep" kelimesinden türemiş olsa da, anlam ve kullanım itibari ile biraz farklılık arz etmektedir.

Takdir buyurursanız, "adap", usul, erkan diyebiliriz. Yani ne zaman, nasıl davranılacağını bilmektir. Belki biliyor olsak bile, uygulamada sıkıntıya düşebildiğimiz durumlardır.

Bunu birkaç örnek ile açıklayabiliriz. Konuşmalarda, kıyafetlerde, ziyaretlerde ve de günümüzde hastalık derecesine ulaşan sosyal medya kullanımında, maalesef edep-adap hiçe sayılabilmektedir.

Sizleri çok daha fazla yormak istemiyorum. Hülasa hayatın her alanında "kıskıvrak yakılanmışız" sanki, Her şey "kördüğüm" olmuş sanki.

Özetle edep dışı konu ve olaylar, adap dışı davranış ve tavırlar bu toplumda o kadar çok ki, nereden ve nasıl başlayacağımızı dahi bilemiyoruz.

Bu toplumdaki edep ve adap dışı hareketler ve sorunlar çözülecek gibi değil.

Konuya, bu soruna, ekonomik ya da teknolojik açıdan bakarsak yanılırız.

İnsanlar ekonomik ve teknolojik açıdan bakarlarsa bu soruna "her şey tıkırında" görülebilir. ("Bu çağ bunu gerektiriyor" da diyebilirler. "Hız çağı, teknoloji Dünyasında bunlar normaldir" de diyebilirler.)

Ancak sorunun ve sıkıntının kaynağı (esas kaynağı) manevidir. Ruhsal çöküntü çağındayız.

Toplumdaki fertler arasında sevgi-saygı kalmamış. Hatır-gönül bilinmez olmuştur.

Tabii ki tüm bunlarla beraber vicdan ve merhamet kavramları da rafa kalkmıştır. Toplumda hak ve adalet kavramları da söz kalmıştır.

Pekala aklımıza gelen ilk gelen soruyu soralım mı? Neden bu hale geldik? Cevabı gayet açıktır. Allah'ın (cc) verdiği nimetlerin kıymetini bilemedik. Allah'ın (cc) Kur'an'ından ve Resûlünün (asm) sünnetinden uzaklaştık da ondan.

Edep de, adap da bu iki esas kaynağımızın (Kur'an ve Sünnet'in) özü ve özetidir. Kur'an ve Sünnet'ten uzaklaşanda edep de olmaz, adap da olmaz.

Duygular ve düşünceler İslam'la şereflenir ve ondan beslenir. Yüce Rabbimiz (c.c.) insanlara en güzel ahlakı öğretmek üzere ve "Alemlere rahmet olsun" diye Sevgili Peygamber Efendimizi (asm) göndermiş ve görevlendirmiştir. O'nun (asm) hayatının her safhası, bizlere örnek olmalıdır. O son derece ince ruhlu, hassas düşünceli bir insandır. O'nun yakınında bulunan her bahtiyar insan, O'nun bu özelliklerinden nasibini almıştır. En çok da ailesi, çocukları ve torunları, Sevgili Peygamberimizin (asm) güzel ahlak ile edep ve adabından nasiplenmiştir.

Şimdi sizlere bir örnek sunmak istiyorum:

Sevgili Peygamber Efendimizin (asm) sevimli torunları Hazreti Hasan (ra) ve Hazreti Hüseyin (ra) henüz daha çocuk yaştaydılar. Bir gün abdest almak için Mescid-i Nebevi'ye geldiler. Yan tarafta abdest alan yeni Müslüman olmuş bir zat gördüler. Adam abdesti eksik olarak alıyordu. Hemen duruma kibar bir şekilde müdahale ettiler. Dediler ki, "Amca, biz iki kardeşiz. İkimiz de abdest alıyoruz. Ama farklı olarak, başka bir kişi tarafından da izlenerek doğru mu, yanlış mı abdest alıyoruz? Bunu bilmek istiyoruz" dediler. "Bizi abdest alırken izler misin?" diye sordular. Her ikisi de ayrı ayrı abdest aldılar ve aynı şekilde ve doğru bir biçimde abdestlerini tamamladılar. Adamcağız karşısında abdest alan iki çocuğun aynı abdest doğru bir biçimde aldığını görünce, mahcubiyetle ve tebessüm halinde şu cevabı verdi: "Çocuklar, ikiniz de aynı abdesti aldınız ve doğru şekilde tamamladınız. Ben yanlış abdest alıyormuşum. Beni uyardığınız için size çok teşekkür ediyorum" dedi.

İşte Peygamber ahlakı ve İslamî eğitim metodu budur. Kimseyi üzmeden ve rencide etmeden doğruları göstermek İslami eğitim metodudur ve Peygamberlerin yöntemidir.

Bizler de yanlış yapanlara karşı uyarıcı olacağız, ancak nezaket içinde uyaracağız.

Birbirimizi edep-adab noktasında uyarıp da doğruları göstermezsek, "Müslümanlık nerede biz neredeyiz" diyerek hayıflanıp dururuz.

Yüce Rabbim (cc) bizleri yolundan ayırmasın. Allah'ın (cc) ipine sımsıkı sarılan kullarının zümresine bizleri de ilhak eylesin.

Selam ve dua ile.

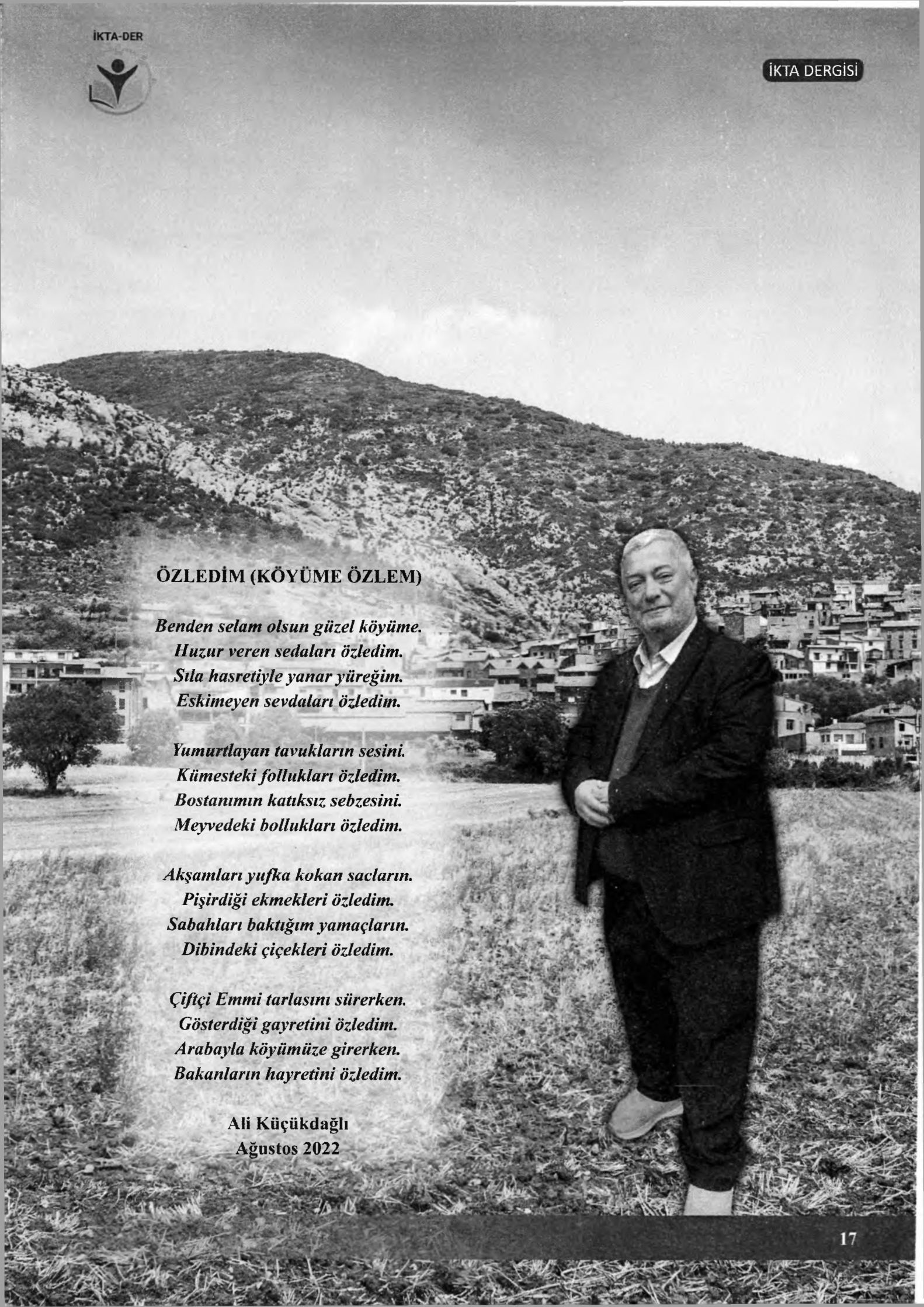

ÖZLEDİM (KÖYÜME ÖZLEM)

Benden selam olsun güzel köyüme.
Huzur veren sedaları özledim.
Sıla hasretiyle yanar yüreğim.
Eskimeyen sevdaları özledim.

Yumurtlayan tavukların sesini.
Kümesteki follukları özledim.
Bostanımın katıksız sebzesini.
Meyvedeki bollukları özledim.

Akşamları yufka kokan sacların.
Pişirdiği ekmekleri özledim.
Sabahları baktığım yamaçların.
Dibindeki çiçekleri özledim.

Çiftçi Emmi tarlasını sürerken.
Gösterdiği gayretini özledim.
Arabayla köyümüze girerken.
Bakanların hayretini özledim.

Ali Küçükdağlı
Ağustos 2022

Yenilgiden Ders Çıkarmak

Erbay KÜCET
Şair ve Yazar, TBMM E. Genel Sekreter Yardımcısı.

Kendimize zaman zaman şu soruyu sormamız gerekir: Başarıyı ne kadar istiyoruz? Bu soru, yüzeyde basit görünse de bireyin kendini gerçekleştirme sürecini, hedef belirleme motivasyonunu ve içsel potansiyelini doğrudan ilgilendiren temel bir sorunsalı işaret eder. Modern psikolojinin de altını çizdiği gibi, bireyin başarı yolculuğunda karşılaştığı en büyük engel çoğu zaman dışsal faktörler değil, kendi düşünsel kalıplarıdır. İnsan, kendi zihninde kurduğu sınırların esiri olduğunda, en güçlü potansiyelini bile gölgede bırakabilir. Ancak aynı insan, kendi iç gerçekliğine yöneldiğinde ve o gizli gücü fark ettiğinde, olağanüstü bir dönüşümün kapılarını aralayabilir.

Bu durum, hayatın erken dönemlerinde karşılaştığımız deneyimlerde bile açıkça gözlemlenebilir. Bunun en güçlü örneklerinden biri de küçük yaştaki bir çocuğun yaşadığı hayal kırıklığıyla başlayan, fakat doğru bir yönlendirmeyle büyük bir başarı hikâyesine dönüşen yaşantıda görülür.

Bir gün, okuldan eve dönen bir öğrenci, tüm enerjisi ve hayalleri tükenmiş bir hâlde sırtındaki çantayı yere bıraktı ve odasına kapanarak ağlamaya başladı. Okulu bitirmesine iki yıl kalmıştı; en büyük hedefi basketbol takımına katılmak, kendini göstermek ve hayatında bir yer edinmekti. Fakat o gün, antrenörleri ona "Sen küçüksün" diyerek kapıyı kapatmıştı. Bu söz yalnızca fiziksel bir referans değildi; çocuğun zihninde "yetersizlik" kavramının güçlü bir yankısı hâline gelmişti. Annesi, odasına girip sessizce oğlunun yanına oturdu. Çocuğun gözlerindeki kırgınlığı fark edince, kolunu omzuna koydu ve sakin ama derinlikli bir tonda şu sözleri söyledi: "Önemli olan takım içinde ne kadar küçük olduğun değil, içinde ne kadar büyük bir takım taşıdığındır." Bu ifade, bir çocuğun hayatında yalnızca teselli niteliğinde bir cümle olmaktan çok öteydi. Motivasyon psikolojisi açısından bakıldığında, bu tür cümleler bireyin öz-yeterlik algısını güçlendiren ve onu davranışa yönelten kritik dokunuşlardır. Nitekim o anda duyduğu bu söz, çocuğun iç dünyasında bir tür farkındalık kıvılcımı yarattı. Gözleri parladı; çünkü bazen insanın harekete geçmesi için dış dünyanın değil, iç dünyasının onaylanması gerekir.

Ertesi gün çalışma süreci başladı. Gün doğmadan kalkıyor, koşullardan bağımsız olarak antrenmanlarını sürdürüyor, soğuk havayı, yağmuru, karanlığı önemsemiyordu. Psikolojik olarak bakıldığında bu tür davranışlar "direnç geliştirme" kavramının en belirgin göstergelerindendir. Her sabah, annesinin söylediği o cümleyi zihninde tekrar ediyor; bu tekrar içsel motivasyonun sürdürülebilirliğini sağlıyordu.

Bir yıl sonra seçmeler yeniden yapıldığında, artık fiziksel olarak güçlenmiş, zihinsel olarak ise tamamen dönüşmüş bir birey hâline gelmişti. Takım kaptanı onun kararlılığını fark ederek onu kadroya aldı.

Sonraki süreçte amatör başarılar, ardından profesyonel tekliflerle birlikte yükselen bir kariyer grafiği ortaya çıktı. Bugün ise o çocuk, dünyanın en önemli basketbol ikonlarından biri olarak anılmaktadır. Hiçbir başarı tesadüf değildir; hepsi bir dönüşüm hikâyesinin gizli satırlarında saklıdır.

Günümüz dünyasında başarı kavramı daha karmaşık bir hâle gelmiştir. Dijitalleşme, küresel belirsizlikler, ekonomik dalgalanmalar ve rekabetin yoğunlaştığı bir iş dünyası içinde bireyler, çoğu zaman kendi potansiyellerini fark etmekte zorlanmaktadır. Sosyal medya platformları, gençleri sürekli bir karşılaştırma kültürünün içine sürüklemekte; mükemmellik baskısı, özgüven üzerinde aşındırıcı etki bırakmaktadır. Oysa başarı, bir gecede gerçekleşen bir sıçrama değil: uzun soluklu, sabır gerektiren ve adım adım inşa edilen bir süreçtir.

Bu noktada, bireyin başarıya ulaşmasında temel belirleyici olan unsur, hayatı algılama biçimidir. Pozitif psikolojiye göre, bireyin düşünce yapısı davranışlarını; davranışları ise yaşam sonuçlarını şekillendirir. Pozitif düşünce, yalnızca pembe bir iyimserlik değildir; aksine, koşullar zorlayıcı olsa bile yapılabilecek bir şeyler olduğuna inanma hâlidir. Bu tür bir zihinsel yapı, kişinin hem kendi hayatını hem de çevresindeki insanların yaşamını dönüştürme gücüne sahiptir.

Başarısızlıkla karşılaştığımızda çoğu zaman geri çekiliriz. "Benden geçti", "Olmuyor", "Yapamam", "Ben zaten yeterli değilim" gibi içsel söylemler, bireyin psikolojik sınırlarını daha da daraltır. Oysa başarı literatürü bize şunu öğretir: Başarısızlık, sürecin doğal bir parçasıdır ve en güçlü öğrenme fırsatlarını barındırır. Yenilgi, bir son değildir; doğru analiz edildiğinde yeni bir başlangıcın en sağlam zeminidir. Bu nedenle kendimize sormamız gereken önemli sorulardan biri şudur: "İçimdeki potansiyeli açığa çıkarmak için bugün ne yapıyorum?" Çünkü insan, kendi içindeki büyüklüğü fark ettiği anda, dış dünyanın sınırları onun için başka bir anlam taşımaya başlar. Başarı, bir tesadüf değil; düşünce biçimimizin, kararlılığımızın ve yenilgilerden öğrendiklerimizin toplamıdır. Çoğu zaman, gerçek başarının anahtarı yenilgiyi doğru okuyabilme kapasitemizde gizlidir.

İşgalin Kalbine Sıkılan İlk Kurşun: Bir Haysiyet Müdafaası

Yusuf ÇELİK
Kahramanmaraşlı Öğrenci, yayımlanmış kitabı var.

Tarihi bazen devasa ordular değil, bir anlık refleksler, tek bir adamın iradesi yazar. Kimimiz o anı "tarihin cilvesi" der geçeriz, kimimiz ise o kahramanın adını bir dua gibi ezber ederiz. Maraş'ta, Anadolu'nun makûs talihini değiştiren o kıvılcım, ne stratejik bir planın ne de askeri bir emrin sonucuydu; o kıvılcım, tertemiz bir "namus davası"nın eseriydi.

Yıl 1919... Birinci Dünya Savaşı'nın enkazı henüz tüterken, Maraş'ın üzerine Mondros'un kara bulutları çökmüştü. Önce İngiliz, sonra Fransız çizmesi altında ezilen şehrin sokaklarında keder ve öfke mayalanıyordu. Ve o gün, Uzunoluk Hamamı'ndan çıkan Türk kadınlarına uzanan namahrem el, bardağı taşıran son damla oldu.

Sıradan Bir Adamın Devleştiği An

Uzunoluk, şehrin kalbinin attığı, esnafın selamlaştığı, hayatın aktığı yerdi. Sütçü İmam, adı üstünde, ekmeğinin peşinde, sıradan bir halk adamıydı. Ama büyük davalar, işte böyle sıradan adamlardan devleşen kahramanlar çıkarır. İşgalci askerin küstahlığına ve bacıların feryadına şahit olduğunda, elindeki süt güğümünü bir kenara bıraktı. O an ne geçim derdi kaldı aklında ne de can korkusu. Silahını çektiği gibi; "Durun! Bu memlekette namuslu adamlar daha ölmedi!" haykırışıyla o ilk kurşunu sıktı.

İşte o kurşun, sadece bir Fransız askerini yere sermedi; aynı zamanda üzerine ölü toprağı serpilmiş bir milletin izzet-i nefsini ayağa kaldırdı.

Bayrak İnmeden Cuma Kılınmaz

Sütçü İmam'ın eylemi bir işaret fişeğiydi. Fransızların misillemeleri halkı korkutmak yerine imanı çelikleştirdi. Bu direniş, Rıdvan Hoca'nın Ulu Camii minberinden haykırdığı o muazzam fetva ile taçlandı: "Kalesi yıkılmış, sancağı düşmüş bir millet esaret altındadır. Hürriyet olmayan yerde Cuma namazı kılınmaz!" Bu sözle Maraş halkı, en değerli varlığı olan namusunu ve bayrağını savunarak, Devlet olmanın temelindeki o manevi harcı yeniden kardı.

Merhum Mehmet Genç Hoca'nın ısrarla vurguladığı hakikat burada tecelli eder: Milletlerin kaderini sadece ekonomik güç değil, ahlaki ve manevi direnç belirler. Toplumsal dirayet, sadece parayla değil, ahlaki omurgayla ayakta durur.

Bugünün İmtihanı: Ekonomik Namus ve Liyakat

Peki, Sütçü İmam'ın mirası bugün bize ne söylüyor? O gün düşman, süngüsüyle ve üniformasıyla karşımızdaydı. Bugün ise tehdit daha sinsi, daha postmodern bir kılıf giymiş durumda.

Ekonomist Mahfi Eğilmez'in sıkça dikkat çektiği üzere; bir ülkenin ekonomik bağımsızlığı, en az sınır güvenliği kadar hayatidir. Bugünün Maraş'ı ve Türkiye'si, topla tüfekle değil; yüksek enflasyonla, israfla, liyakatsizlikle ve "köşeyi dönme" hırsıyla sınanıyor. O günün işgali "fiziki" idi, bugünün tehdidi ise "ahlaki ve iktisadi" çöküştür.

Bugün Sütçü İmam olmak demek; sadece cepheye koşmak değildir. Bugün Sütçü İmam olmak;

- Pazarda hile yapmamaktır.
- Kamuda israfı önlemektir.
- Liyakatsizliğe, adam kayırmacılığa, "bana dokunmayan yılan bin yaşasın" zihniyetine, tıpkı o günkü gibi "Durun! Bu memlekette dürüst adamlar ölmedi!" diyebilmektir.

Velhasıl, Sütçü İmam'ın attığı kurşun, 100 yıl öncesinde kalmış bir anı değildir. O, her devirde, her türlü yozlaşmaya karşı uyanık olmamız gerektiğini fısıldayan bir ahlak manifestosudur.

Dün kahramanlık, can pahasına namusu korumaktı; bugün kahramanlık, işini en iyi yaparak, dürüstlükle çalışarak ülkenin ekonomik ve ahlaki bağımsızlığına omuz vermektir.

Selam ve Dua ile...

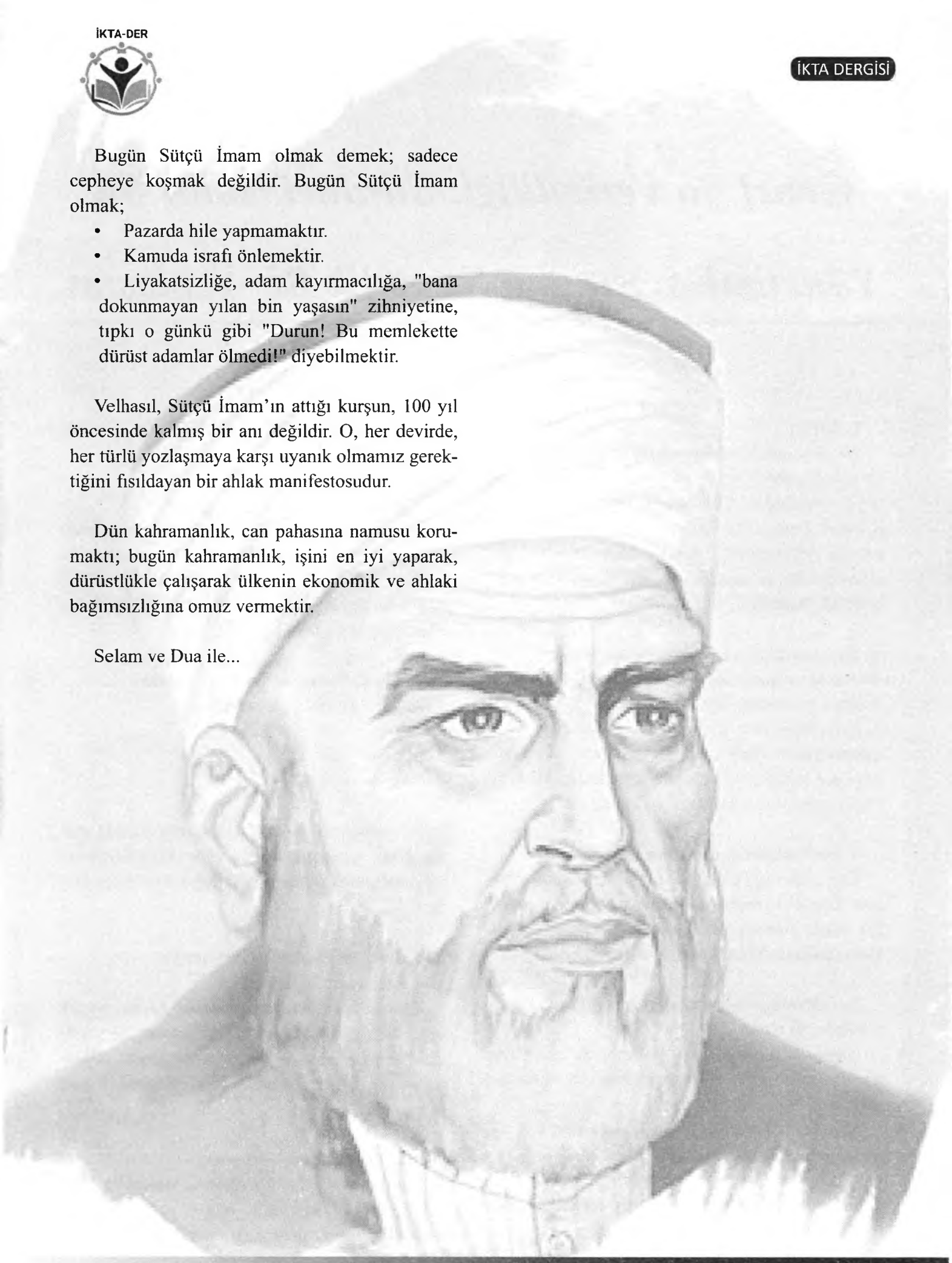

Genel Su Verimliliği: Sürdürülebilir Su Yönetimi Açısından Stratejik Bir Yaklaşım

Bora DURMUŞ
Jeoloji Mühendisi, Araştırmacı.

1. Giriş

21.yüzyılda doğal kaynaklar üzerindeki baskılar giderek artmakta; su, bu kaynakları arasında en kritik olanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Küresel ölçekte 2,2 milyar insan güvenli içme suyuna erişememekte, 4 milyardan fazla kişi ise yılın en az bir ayında su stresi yaşamaktadır (UNESCO, 2022).

Su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi için su verimliliği kavramı stratejik bir öneme sahiptir. Su verimliliği, mevcut su kaynaklarının en az kayıpla, en yüksek faydayla kullanılmasını ifade eder. Bu makalede, su verimliliği çok yönlü olarak ele alınacak; sektörel değerlendirmeler ve çözüm önerileri sunulacaktır.

2. Su Verimliliği Kavramı ve Kapsamı

Su verimliliği, birim su ile elde edilen çıktının artırılmasını hedefleyen bütüncül bir yaklaşımdır. Bu çıktı; tarımda ürün, sanayide üretim, evsel kullanımda ise hizmet olarak değerlendirilebilir.

Su verimliliği uygulamaları genellikle üç temel sektörde ele alınır:

Tarımsal su verimliliği: Sulama yöntemlerinin modernleştirilmesi, sulama takviminin optimize edilmesi.

Kentsel su verimliliği: Su kayıplarının azaltılması, geri kazanım sistemlerinin kurulması.

Sanayi ve endüstride verimlilik: Kapalı devre sistemlerin kullanımı, proses suyunun geri dönüştürülmesi

3. Türkiye'de Su Verimliliği ve Mevcut Durum

3.1 Su Kaynaklarının Dağılımı

Türkiye'de yıllık kullanılabilir tatlı su miktarı yaklaşık 112 milyar m^3 olup, kişi başına düşen su miktarı 1.300–1.400 m^3 seviyesindedir (DSİ, 2022). Bu değer, Türkiye'nin "su stresi" altında bir ülke olduğunu göstermektedir.

3.2 Su Kullanımının Sektörel Dağılımı

Sektör	Kullanım Oranı (%)
Tarım	~74%
Kentsel	~15%
Sanayi	~11%

Bu tablo, tarım sektörünün su tüketiminde açık ara lider olduğunu, ancak diğer sektörlerde de ciddi verimlilik potansiyeli olduğunu göstermektedir.

4. Sektörel Su Verimliliği Analizi

4.1 Tarımsal Su Verimliliği

Türkiye'de tarımda kullanılan suyun büyük kısmı hala yüzey sulama (vahşi sulama) ile yapılmaktadır. Bu yöntem, suyun %40-60'ının buharlaşma ve drenaj yoluyla kaybolmasına neden olmaktadır.

Modern yöntemler:

Damla sulama: %90'a varan su verimliliği
Yağmurlama sulama
Sensör tabanlı sulama sistemleri

Ancak bu teknolojilerin yaygınlaşması için çiftçilere yönelik teşvik ve eğitim politikaları yetersiz kalmaktadır.

4.2 Kentsel Su Verimliliği

Büyükşehirlerde su kayıpları %30-40 arasında değişmektedir. Örneğin, İstanbul'da şebeke kaybı 2021 itibarıyla %22 seviyesindeydi. Bu oran Avrupa ortalamasının oldukça üzerindedir.

Çözüm yolları:
Şebeke yenileme yatırımları
Gri su sistemleri
Akıllı sayaç uygulamaları
Su tasarruf cihazlarının teşviki

4.3 Sanayide Su Verimliliği

Sanayi sektöründe suyun etkin kullanımı için geri kazanım sistemleri büyük önem taşır. Ancak Türkiye'de birçok sanayi bölgesinde bu sistemler yeterince yaygın değildir.

Bazı öncü uygulamalar:

Kimya ve gıda sektörlerinde kapalı devre su kullanımı.

OSB'lerde atıksu arıtma ve geri kullanım projeleri.

5. Su Verimliliğini Artırmaya Yönelik Politikalar ve Stratejiler

5.1 Ulusal Su Verimliliği Seferberliği (2023)

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2023'te başlattığı Su Verimliliği Seferberliği, kamu, özel sektör ve bireylerin katılımıyla suyun korunmasını hedeflemektedir. Bu kapsamda:

Belediyelere su kayıplarını azaltma hedefleri verildi
Tarımda modern sulama projeleri teşvik edildi
Eğitim ve farkındalık kampanyaları başlatıldı

5.2 Mevzuat ve Teşvikler

Su Verimliliği Yönetmeliği
Sulama sistemleri için hibe ve kredi desteği
Su kullanım hakkı belgelerinin sektörel bazda düzenlenmesi

5.3 Eğitim ve Toplumsal Farkındalık

Su tasarrufu yalnızca teknik değil, aynı zamanda davranışsal bir dönüşüm gerektirir. Bu nedenle;

Okullarda su eğitimi müfredata alınmalı.
Medya kampanyaları artırılmalı.
Sanayi çalışanlarına su verimliliği eğitimi sağlanmalıdır.

6. Sonuç ve Öneriler

Su verimliliği, sadece mevcut kaynakları koruma meselesi değil; aynı zamanda iklim değişikliğine uyum, gıda güvenliği ve sürdürülebilir kalkınmanın temelidir. Türkiye gibi su stresi altındaki ülkelerde:

Tarımsal sulamada modern yöntemler yaygınlaştırılmalı,
Kentsel altyapılar güçlendirilmeli,
Sanayiye özel geri kazanım teşvikleri artırılmalı,
Toplum genelinde su tasarrufu kültürü oluşturulmalıdır.

Ayrıca, tüm bu süreçler; veri temelli, izlenebilir ve entegre su yönetimi anlayışı ile yürütülmelidir.

Kaynakça

Devlet Su İşleri (DSİ). (2022). Türkiye Su Raporu.
UNESCO. (2022). World Water Development Report.
FAO. (2021). Water Use in Agriculture Report.
Tarım ve Orman Bakanlığı. (2023). Su Verimliliği Seferberliği Bilgilendirme Broşürü.
TÜİK. (2021). Su ve Atık Su İstatistikleri.
TMMOB. (2021). Su Politikaları Üzerine Değerlendirme Raporu.

UYUYAMIYORUM

Sığmıyor korkularım, ürperişlerim.
Sığmıyor, kaygılarım çaresizliklerim.
Yüreğimde derin bir sızı var.
Beni hırpalayan eriten.
Kocaman acılar, kederler.
Sığmıyor küçücük yüreğime.

Gecenin sessizliği, yalnızlığı.
Boğuyor beni.
O sarsıntının alevi sarıyor bedenimi.
Sonra dökülen duvarların.
Kırılan Camların sesleri yoruyor zihnimi.

Balkona çıkıyorum.
Karanlığa bakıyorum.
Işıksız, sahipsiz harabe binalar.
Sonra o çığlıklar geliyor kulağıma.
Simsiyah ceset torbaları.
Ağlayanlar, çaresizce bekleyenler.

Bir enkazın yanından geçiyorum.
"Dur" diyorlar bana.
Duruyorum.
"Ses yapma" diyorlar.
Dinliyorum.

Sonra "bir ses," "bir ses "daha!
Biri bağırıyor:
"Sesimi duyan var mı?"
Bağırıyor, bağırıyor.
Duyan yok.

Sığmıyor yüreğime.
Sığmıyor beynime olup bitenler.
Sığmıyor gözüme.
Harabe sokaklar, sahipsiz mekânlar.
Etrafında geziniyorum.
Giremiyorum.

Mahallenin manavı nerede?
Fırını nerede?
Terzisi nerede?

Ya sokaklarda oynayan çocuklar nerede?
Yan taraftaki bina yok.
Ön taraftaki ev yok.

Yoklar çoğalmış, yok, yok, yok!
Var olan üzüntüler ve kaybettiklerimiz.

Sığmıyor bunlar yüreğime.
Hüzünle dönüyorum evime.
Dönüyorum odama.
Kapatıyorum ışıkları!
Ama olmuyor.
Uyuyamıyorum.

Hüzün içinde sabır diliyorum Rabbim'den.
Uyuyamıyorum.

Döne Arık
(Depremin Merkezi Pazarcık İlçesinde Şair)

Son Akıncı

(Medine Müdafii Fahrettin Paşa 1868-1948)

Recep KONOKMAN

Kamu İç Denetçisi (Eğitimci, Eski Vergi Müfettişi, SMMM; Bağımsız Denetçi, TODAİE-2009-Kamu Diplomasisi-2017)

Ömer Fahrettin Türkkan Paşa, 1868'de bugün Bulgaristan sınırları içindeki Rusçuk'ta dünyaya gelmiş olup, Mohaç Meydan Muharebesi kahramanlarından Bâli Bey'in ailesine mensup Fatıma Âdile Hanım ve Tuna vilayeti Posta ve Telgraf Müdürü Mehmet Nahit Bey'in oğludur.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) yıllarından sonra Rusçuk'tan ailesi ile İstanbul'a göç eden Ömer Fahrettin 1888'de Harp Okulu'nu, 1891'de Erkân-ı Harbiyye'yi bitirmiş ve kurmay yüzbaşı olarak orduya katılarak, Balkan Savaşı'nda Çatalca'nın müdafaası ve Edirne'nin düşman işgalinden kurtulmasında büyük rol oynamıştır.

1914 yılında 1. Harb-i Umumi başladığında miralay rütbesinde bulunan Ömer Fahrettin Bey 12. Kolordu kumandanı olarak Musul'da görevli idi. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinden bir yıl sonra Ocak 1915 'de bu görevinin yanı sıra 4. Ordu kumandan vekili olarak da görevlendirildi. Bu esnada bir yandan tehcire tabî tutulan Ermenilerin iskan işlemleri ile ilgilenirken diğer yandan Urfa, Zeytun, Haçin, Musadağı gibi yerlerde Ermeni çetecileri tarafından başlatılan isyanlarını bastırmak için uğraş vermiştir.

1.Cihan Harbinin tüm şiddeti ile sürdüğü, Anadolu evlatlarının 7 cephede 7 düvele karşı savaştığı bu hengâmede, İngilizler ile anlaşan Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devleti'ne ihanet edeceği istihbaratını alan Cemal Paşa, Fahrettin Bey'i 1916 yılında Medine'ye görevlendirdi. 1916 yılının Mayıs ayının son günü, birkaç gün sonra ihanet ve isyanın başlayacağını anlayan kolordu kumandanı Ömer Fahrettin Paşa, vekilliğini yaptığı 4. Ordu kumandanı Cemal Paşa'ya durumu bildirmiştir.

Şerif Hüseyin ve dört oğlu, 3 Haziran 1916'da Medine çevresindeki demiryolunu ve telgraf hatlarını tahrip ederek isyanı başlattılar. 5-6 Haziran gecesi Medine karakollarına saldırdılarsa da Fahreddin Paşa'nın aldığı tedbirler sayesinde geri püskürtüldüler. Başlangıçta âsilerin sayısı 50.000, bütün Hicaz bölgesindeki Osmanlı askerinin sayısı 15.000 civarındaydı. Fahreddin Paşa hemen karşı harekâta başlayarak Bi'riali, el-İlâve, Bi'rimâşî mevkilerindeki âsileri yenilgiye uğrattı (27 Haziran 1916). Arkasından yeni birliklerle takviye edilen Hicaz Kuvve-i Seferiyyesi kumandanlığına tayin edildi (15 Temmuz 1916). Âsiler, Mekke Valisi Galib Paşa'nın tedbirsizliği yüzünden 9 Haziran'da genel saldırıya geçerek 16 Haziran'da Cidde'ye, 7 Temmuz'da Mekke'ye, 22 Eylül'de de Tâif'e girdiler. Fahreddin Paşa'nın savunduğu Medine dışındaki hemen bütün büyük merkezler âsilerin eline geçmişti.

Bu esnada Osmanlı Birlikleri ekseriyetle Süveyş Kanalını ele geçirmek için harekat başlattığından ve Kanal Harekâtı bütün şiddetiyle devam ettiğinden Hicaz'a takviye asker gönderilemedi.

Fahreddin Paşa elinde bulunan son derece kısıtlı imkânlarla Medine'yi iki yıl yedi ay boyunca müdafaa etti. Önce Medine ve çevresinde bir güvenlik hattı oluşturmak için Aşar Boğazı, Bi'ri-derviş, Bi'riabbas ve Bi'rirehâ mevkilerini âsilerden temizledi. 29 Ağustos 1916'da Medine çevresinde 100 kilometrelik bir emniyet şeridi meydana getirilmiş oldu. Fahreddin Paşa Medine'yi savunabilmek için İstanbul'dan devamlı takviye kuvveti istiyor, Osmanlı hükümeti de onun isteklerine cevap verebilecek durumda olmadığını bildiriyordu. Osmanlı hükümetinin Hicaz'ı kısmen boşaltma kararı alması üzerine Fahreddin Paşa, herhangi bir yağmaya karşı Medine'de Hz. Peygamber'in mezarında bulunan mukaddes emanetlerin İstanbul'a nakledilmesini teklif etti. Sorumluluk kendisinde olmak şartıyla teklifi hükümet tarafından kabul edildi. Fahreddin Paşa bir komisyon kurarak tek tek kontrol ettirdiği otuz parçadan oluşan mukaddes emanetleri 2000 askerin koruması altında İstanbul'a göndermeyi başardı.

Devlet-i Aliyye'nin (Osmanlı Devleti'nin) 1. Harb-i Umumi'den (Birinci Dünya Savaşı'ndan) mağlup olarak ayrıldığını tescilleyen Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmıştır. Mütarekenin imzalandıktan sonra aynı gün saat 18 itibarı ile Harbiye Nazırı İzzet Paşa imzası ile acele bir telgraf ile bütün ordu karargahlarına bildirilmiştir. Savaş sırasında Hicaz Cephesi (Hicaz Kuvve-i Seferiyyesi) kumandanı ise Fahrettin Paşa'dır. Mütarekenin Hicaz Bölgesi (Mekke-Medine) ile ilgili 16. Maddesinde ise "Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'ta bulunan muhafız kıtâa en yakın itilâf kumandanına teslim olunacaktır. Ve Kilikya'daki kuvvetlerin intizâmı muhafazası için muktezî nektarından maadası beşinci maddedeki şeraite' tevfikan takarrür ettirilecek vechle geri çekilecektir" denilmiştir.

Fahreddin Paşa Medine'nin teslimine ilişkin kendisine gerek itilaf devletlerinden ve gerekse İstanbul'dan gönderilen emirleri dinlememiş ve emrinde bulunan bir avuç Mehmetçik ile binbir güçlükle hayata tutunup, askerleriyle çekirge yiyerek hayatta kalmalarını sağlamış ve yerel Arap Kabilelerinden hala Osmanlı'ya bağlılığı devam edenlerin desteği ile 13 Ocak 1919'a kadar Medine'yi savunmuştur.

İstiklal Harbi sonrası, Afganistan Büyükelçisi olarak atanan Fahrettin Paşa Türk-Afgan dostluğunun ciddi ölçüde gelişmesini sağlamış, 1936 yılında Türk Ordusundan tümgeneral rütbesiyle emekli olmuştur. "Çöl Kaplanı, Medine Müdafii, Türk Kaplanı" Ömer Fahrettin Türkkan Paşa 1948'in 22 Kasım'ında bir tren yolculuğu esnasında Eskişehir yakınlarında geçirdiği kalp krizi ile 80 yaşında hayata gözlerini yummuş ve vasiyeti üzerine İstanbul-Âşiyân mezarlığına defnedilmiştir.

Tüm Şüheda ve Gaziyanın ruhları şad olsun.

İnsan Kitap ve Topluma Dair Veciz Sözler

"Cahillerin yanında kitap gibi sessiz ol."
Hazreti Mevlana

"Başkalarına karşı hoşgörülü, kendinize karşı ise katı olun."
Marcus Aurelius (Antik Roma İmparatoru)

Sesini değil, sözünü yükseltmeli insan.
Çünkü gök gürültüleri değil, yağmurlardır yaprakları yaşatan."
William Shakespeare (Ünlü İngiliz Şairi)

"Yunus öldü deyu salâ verirler.
Ölen hayvan imiş, âşıklar ölmez."
Yunus Emre

Hak karşısında "Vav" gibi eğil.
Haksızlık karşısında "Elif" gibi dikil.
Ahmet Sandal

Üstat, Şehir ve Boğaziçi (1)

Mustafa ŞAHİN

Yazar Mustafa Şahin, bu yazı https://www.perspektif.online/ustat-sehir-ve-bogazici/ internet sitesinden yazarından izinle alınmıştır.

Bilgiye, kitaba aşık, takıntılı, tutkulu. Bir ömür kendi yokuşunu tırmandı. Müslüman bir fikir işçisi olarak yaşadı. İnsana, varlığa, şöhrete asla gönül indirmedi. Herkesin rağbet ettiği dünyaya, Devlete, siyasete, paraya, pula tavır almış, kimseden ihsan, caize istememişti. Çocuk felci ve üvey anneden kalma iki aksak ayağıyla bir ömür istikamet üzere sabit ve muhkem durdu. Şimdi Üstatsız Malatya.

"Pek rengine aldanma felek eski felektir."

Suyu sert denir ya bazı yerler ve bazı insanlar için, öyle işte. Kaplumbağa gibi sert kabuklu bir adam. Kızgın ama güleç ve manidar bir yüzü var. Zıtlıklar barındıran bir çehre. Öfkesi yatışmamış bir düşünür yüzü. Bu bakışlar, bu ironi, bu akıl oyunları buralardan değil. Nasılsın diyene "şahane berbat" diye karşılık veriyor. Kusursuz bir berbatlık yani. Ağır yaralı ama vakur duruşunu bozmuyor. Kısa adıyla Üstat. Uzun adıyla Üstat Hüsamettin. İşi, yerleşik yargıları, sabit dogmaları dizinde sektirmek. Ürkek, kızgın, çekinik, agresif. Sesi, bir kayanın içinden geliyor. Kimse tam adını bilmez Üstat Hüsamettin Yıldırım'ın.

Hayata, şehre, insana bakışı güvensiz. Öfke, hınç ve insan korkusu var bu gözlerde ve bu güvensizliğin gerisinde koca bir hikâye. İnsan yüzlerine bir maskeye bakar gibi bakıyor. Birinin bir bardak çayını içmeden onu sayısız testten geçiriyor. Her beyan edilen fikri en eleştirel ve kırılgan yerinden görüyor. Mesaisinin tamamı analiz, kritik, kıyas. Feleğin sillesini yemiş ama çemberinden de geçmiş. Acıya sanki doymuş. İnsanı tanımış ve ondan kurtulmuş, özgürleşmiş. Döngüsü umurunda değil ama dünya umurunda. Şen meclisler dağılıp günün sonunda herkes evine gittiğinde o mücerret öyküsüne sarınıyor.

Günü, gecesi, zihni herkesten farklı. Kendine özgü bir dilin içinden konuşur. İroniye yaslanır, sık sık şaşırtır. Yüzündeki endişe ve gerilim sabit. Dış hatları sert insanların kalpleri çoğunlukla ipek gibidir. O da öyle. Haşin görünümüyle beraber alaycı, ironik, parodik. Öyle ya hayata katlanmanın en doğru yolu onu sarakaya almak. (Sarakaya almak: Küçümsemek) Hayatı küçümseyen, ciddiye almayan bir kişinin, herhangi bir adam olmadığını, hemen anlarsınız. Düşünen insan yüzünün, kabzımalın, celebin yüzüne benzemediğini bilirsiniz zaten. O, kendiyle, etrafıyla, düşünceyle, çelişkiyle, gelenekle, yerleşik yargılarla, sakat inanışlarla, aklını rehin bırakanlarla, aklını kiraya verenlerle, başkasının aklıyla hayatını idame edenlerle, başkasının aklına kul olanlarla, sözünü tutanla çiğneyenle, sizinle, bizimle, kendiyle, hayatla eğleniyor.

O çay evinde, o duvar dibinde, o köşede yani herkesin gözü önünde saklanıyor. Sarılmamış yaraları her an onunla beraber.

Öyle ya: Kapanmaz yağmurun açtığı yaralar çocuklarda. Yetmiş beşinde bile o zalim üvey annenin el ayak, bakış izleri var yüzünde-gözünde. "Ben altı aylıkken anam ölmüş" diyor. Malum, anne öldü mü çocuk. Kaçar herkesten. Durmaz bir yerde. "Anne ölünce çocuk. Çocuk ölünce anne." Birkaç cümlesinden anlaşılıyor başka bir galaksiden buraya düştüğü. Erzurum Hınıs'tan gelmiş. 1952'de Cumhuriyet İlkokulu'na başlamış. Malatya Lisesi'ni bitirmiş. Ankara Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuş ama terk edip İstanbul İktisat Fakültesi'ni bitirmiş. Şehir ona, o şehre aşina ama birbirinin yaralarını saramıyorlar. Dünyanın derdi yetmezmiş gibi üstüne yanlış itikatlarla hesaplaşmayı iş edinmek akla zarar bir tercih.

Düşünce "demir leblebi" zaten, hele taşrada. Bilen bildiğini kendine saklar, bilmeyene anlatmaz. Anlatanı da kaşını gözünü yarar, dinleyeni sakatlar. Bilmeyen zaten gani. Belki öğretme çabası da insanı asabileştirir. Kimse Rabbine ortak koşmasın, kula kul olmasın, körü körüne töreye teslim olmasın diye önüne geleni haşlıyor. Onun tayin ettiği mesafede durmak zorundasınız. O yalnızdır. Hani bazılarının yalnızlığı bir şehir kadar kalabalıktır. Her şehrin ayrı bir gramatik yapısı vardır. Malatya'nın da var. Hissiyatın az hürmet gördüğü bu şehirde kendini sakınmak dişli olmayı gerektirir. Onu harici şartlar kadar kendisi öyle yapmış. Zor karakterleri tanımak çok çaba gerektirir. Öyle ya, düşüncenin yüzü asıktır, esnemez. O da öyle. İnsana, eşyaya, mülke, mülkiyete, Devlete karşı o kadar zırhlanmış ki kimse ona tam nüfuz edememiş.

"Zengin Bir Yoksul."

Fuzuli'nin kendi için dediği gibi "zengin bir yoksul." Aklı, imanı, kalbi var. Varlığa, yokluğa bu harcıalem aleme zerre kadar prim vermemiş. Kaya gibi sağlam, sert ve tok. Daima yaya. Ana arterden ayrılmadı, toplu taşıma aracına binmedi. Evi ile Boğaziçi Çayevi arasında sabit bir hattı var. Kürsüsü Boğaziçi'nde. Orada konuştu, tartıştı, ders verdi.

Çoğu günler oruçtu. Evde yediği, sıvı yağda pişirdiği yumurta. Dünya nimetlerinden belki en çok dondurmayı sevdi. Nazına katlandığı sayılı dostu onun bu tutkusunu muhabbetine vesile bildi. Öyle ya içinizde kalan çocukluk illa ki saklandığı yerden "sobe" diye çıkar. Yetmişinde bile bir oturuşta bir kilo dondurma yediği olurmuş. İki tür spor onun ata sporu. Biri akıl oyunu, diğeri yürüyüş. Aksak ayaklarında biri öbürüne yetişemiyor.

Yalnız insanlar kendileriyle konuşur. Kendilerini insanlardan çeken insanlar kelimelerle oynar. Dil kendinle konuşma imkânı verdiğinden lezzetlidir. Üstat bu tada kendini salmış biri. Bir başına oynuyor. Oynarken şaşırtıyor. Güler yüzlü bir filozofisi var. En ciddi meselenin ortasına latifeyi yerleştirir. "Az dinlen" diyene, "Dinsiz değilim ki dinlenem" diye takılarak meseleyi hızla dine getiriyor. Aslında kendine takılıyor. Usul, üslup, adap, erkân anlatırken yöntem öğretiyor. Enseye bir şaplak vurup, "Bunun adı dövmektir denmez" diyor. Yani, akıl yürütürken kendiyle, sizinle, hayatla eğleniyor. Bir anlamda sürekli mantık öğretiyor. Her meseleyi her muhatabı dizinde sektiriyor. "Nasılsın" diyene "şahane berbat" diyor. Bir şey söylerken hiçbir zaman tek bir şey söylemiyor. Bir şey derken her zaman birden çok şey söylüyor.

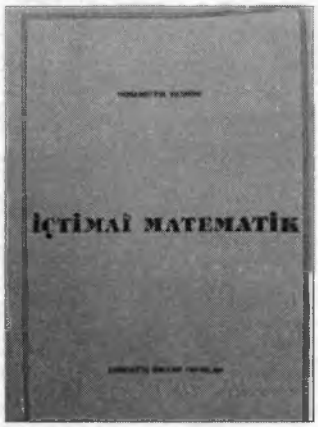

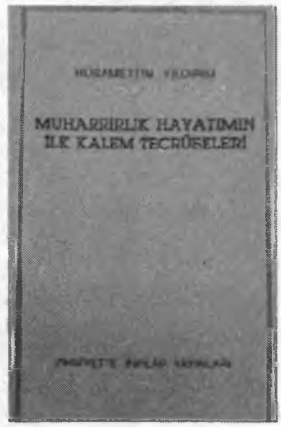

Evine "mağaram" diyor. Mağarasını arkadaşları almış ama o mülkiyeti üzerine almamış. Adıma bir şey olmasını istemiyorum demiş ve olmamış. Minimalist. En azla yetiniyor. İki çay kaşığı sıvı yağda yapılan yumurta olmazsa olmazı. "Niye haşlama yemiyorsun" dendiğinde "Tüp çok gider" diyor. İstanbul İktisat Fakültesi'nden aldığı diplomasına verdiği isim "iflas belgesi." "Ayakkabın yırtılmış, şunu yenileyelim" diyen dostuna "Oradan ayak parmaklarım hava alıyor" diye karşılık veriyor. Diyojen ile İbrahim Ethem arası bir yerde. On binlerce kitabı var, başka bir eşyası yok. Ali Emiri gibi bekâr. Kütüphanesini merak eden çok insan var. "Kitaplarıma göz kırpanlar, benden önce ölür" diyor.

"Şehrin Merkezinde, Hayatın Kıyısında."

Şehrin merkezinde, hayatın kıyısında duruyor. Mesleği, ilim tahsil etmek, kitap okumak, ders vermek. Gençlere tavsiyesi ilme sarılmaları. En meşhur kitabı İçtimai Matematik olmak üzere bazı eserleri şunlar: Resul-i Ekrem (asm) Zamanında Sünnet, Müslümanların İhtilafları, İnsanın Dünya'da Mesud Olma İhtimali, Muharrirlik Hayatım, Aklı Köleleştirenlere ve Aklı Putlaştıranlara Reddiye... En büyük meselesi tahkiki imana kavuşmak. Şiarı "İnsanların en faziletlisi dinlerini iyice anlayıp bilerek amel edenlerdir" hadis-i şerifi. Her zamanki vurgularından biri cehalet ve dünya sarhoşluğunun insanı helâke götüreceği. İç Dünyası'nın direği namaz. Günün bütün dilimlerini namaza göre bölümler. Elektrik, ampul, gaz lambası, lüküs, fener, mum, çıra kullanmadı.

Evet, bu denî dünyadan göçünceye kadar elektriği evine almadı. Gündüzü gündüz, geceyi gece olarak yaşadı. Fazlalık hiçbir eşyayı nesneyi hayatına dahil etmedi. Kitap hariç. Bir ona doymadı, kanmadı. Kitap müptelalarının trajedisi derin olur. Hayat bu insanların kursaklarında kalmıştır. "Yaşamayı bileydim yazar mıydım hiç şiir" gibi. Bilmeye arzuludurlar ama zaman yetmemiştir. Önce okumak sonra biriktirmek öne geçmiştir. Öyledir, biriktirenlere zaman yetmez. Otuz bine yakın kitap biriktirdi ve onları ölürsünüz diye tehdit ettiği muhtemel kapkaççılardan korudu. Isı, ışık, gıda, sessizlik, para gibi nice imkânlardan mütemadiyen mahrumiyetle birlikte, cahil ebeveynin ve huysuz üvey annenin sürekli dil azabı diye özetledi hayatını.

Mücerretler hayatı kıyısından seyreder. Başkalarının hayatlarına alakasız görünmeleri detayları herkesten fazla görmelerine mâni olmaz. Yalnızlığı iradi olarak seçmiş, tercihan münferit, mücerret gibidir. Herkesle mesafelidir. Uzun zamandır ünsiyeti olanlar bile arada iğnenin deliğinden geçirir. Aranızdaki duvarın kalktığını zanneder, sınırı aşarsanız olmadık bir yerde haşlanabilirsiniz. İnsan ilişkilerinde katı prensipleri var. İnsanın çiğ süt içtiğini unutmuyor. Zor şartlarında şekillenmiş hamuru. Merhametsiz bir üvey anneden dilenci mafyasının eline düşüp İzmir'e kaçırılmak ve orada imdat eden merhamet sahibi bir kadının yardımıyla polis nezaretinde Malatya'ya geri gönderilmek. Zorun zoru, dramatik bir öykü, görülmemiş bir hesap var geride. Öyle ki her davranışında o gaddar üvey annenin el ayak ve göz izleri ile o çocukluk yaraları var.

Geride öyle hazin bir hikâye varken sıkı bir düşünce dünyası inşa etmek her babayiğidin harcı değildir. Hayatının merkezinde namaz ve zamana dikkat var. Kol saatine değil, güneş saatine tabi. Biriyle sözleştiğinde dakika gecikeni defterden siliyor. Belli vakitlerde belli dostlarını ziyaret ediyor.

Dostluğunu hak etmediğini düşündüğünden sözünü, selamını, kelamını esirgediği gibi bakışını dahi esirgiyor. Sözünü keseni bir daha muhatap almıyor. Ne kendi sözünü çiğneyene ne onun sözünü kesene bir daha tenezzül etmiyor. Lüzumsuz olanı lüzumsuz buluyor ve defterden siliyor. Filozof soğukluğunda esnemiyor, gevşemiyor. Gülümsüyor ama gülmüyor. Nadiren şen kahkahalar atıyor... Yirmiye yakın eseri var. Kitaplarını kendi yayınlıyor, yayınevlerine vermiyor. Kurduğu yayınevinin adı Zihniyette İnkılap Yayınevi. Dağıtımcıya da kitapçıya da vermiyor. Kitaplarını alacak olan kendinden isteyecek. Sadece belediye ekmeği yiyor. Kış menüsüne arada helva ekliyor. Çünkü sıcak tutuyor.

Düşünmek aklı zorlamaktır. Mahsus ironisine, diyalektiğine aşina olmayanlar onu aklı zorlayan bir agresif olarak niteler. Soruları peşinen cevaplanmış olanlar, düşünme zahmetine katlanmayanlarsa peşinen yadırgar. Hani vasat olan akıllıyı akılcılıkla suçlar ya; Üstat Hüsamettin, Üstat Said Ertürk gibi bidate hurafeye meydan okuduğundan, yani süte su katmayı kabul etmediğinden akılcılıkla suçlanır. Bu şehir, bir terzi dükkanında, bir çayhanede üretilen akıl oyunlarına epey direnmiş, ama zamanla bu muhakeme biçimini kabullenmiştir. Birkaç nişan taşı var bu tarzı şehre giydiren: Üç Said. Çekmegil, Ertürk, Özköse. Ama onlardan da önce Müftü İsmail Hatip Erzen başlatmış bu düşünme biçimini. Bu tarzda akıl kırbaçlanıyor, esnemeye izin verilmiyor, bir de kül yutmak yasak.

En müessir hoca merhum Said Ertürk. Namı diğer Topal Said. İki üstadın topal oluşu da ayrı bir kader birliği. Topal Said 1926 Palu doğumlu. Takrir-i Sükûn'un sözde İstiklal Mahkemelerinin yargısız infazlarla devrim terörü estirdiği günler. Urfa, Cizre, Midyat, Nusaybin, Bingöl medreselerinde sağlam bir ilim tahsili alan Müderris Said Hoca, muhtelif köy ve kasabalarda imamlık yaptıktan sonra son görev yeri Melekbaba Cami-i'ne geldi. Şehirde esas mesaisi gençlere sahih bir itikat eğitimi vermek. Boğaziçi Çayevi üzerinden bu emeline nail oldu. Malatya ekolü denince hep üç Said'den söz edilir. Üçüncüsü de tamirci Said Özköse...

(Gelecek sayıda devam edecek)

VARDIR BİR SEBEP

Doğuyorsa güneş,
uçuyorsa kuşlar,
açıyorsa çiçekler,
vardır bir sebep.

Yağıyorsa yağmur,
tutuyorsa toprak,
yerindeyse ağaçlar.
vardır bir sebep.

Nefes alıyorsan,
hayatta kalıyorsan,
işlerine dalıyorsan,
vardır bir sebep.

Gün geçtikçe yaşlanıyorsan,
ruhun genç kalıp aşklanıyorsan,
ölüm ile taçlanıyorsan,
vardır bir sebep.

Ağlıyorsan, gülüyorsan.
bir doğup bir ölüyorsan,
şiirler söylüyorsan,
vardır bir sebep.

Dünya'yı geziyorsan,
bir şeyler seziyorsan
ve
böyle şiirler yazıyorsan,
ve
böyle şiirler yazıyorsan,
vardır bir sebep,
vardır bir sebep.

Vesselam.

Ahmet Sandal

Toplum Ahlakı: Kaybolan Değerlerin Sessiz Çığlığı

Alper ESKİKILIÇ
Araştırmacı Yazar ve Kahramanmaraş Birlik Platformu Yöneticisi.

Bir toplumun geleceğini belirleyen unsurlar arasında yolların genişliği, binaların yüksekliği ya da teknolojinin hızla ilerleyişi elbette önemlidir; ancak bunların hiçbiri, insanlar arasındaki ilişkilerin dokusunu belirleyen ahlaki zeminin gücü kadar hayati değildir.

Ahlak, çoğu zaman görünmeyen fakat toplumsal yapıyı ayakta tutan en temel harçtır. Kanunlar gibi zorlayıcı değildir, yönetmelikler gibi bir çerçeve çizmez; fakat varlığında meselelerin büyük çoğunluğu kendiliğinden çözülür. Yokluğunda ise en sağlam görünen düzenlerin bile nasıl çatırdadığını, hayatın en sıradan alanlarında bile istikrarsızlığın nasıl belirdiğini görmek mümkündür.

Bugün yaşadığımız şehirlerde hissettiğimiz huzursuzluk, çoğu zaman görünenden çok daha derin bir sebepten kaynaklanıyor. İnsanlar birbirine giderek uzaklaşıyor; kalabalıkların içinde yalnızlık artıyor, iletişim daha yüzeysel bir hâl alıyor. Gergin bakışlar, sabırsız tepkiler, ilişkilerde eksilmeyen güvensizlik. Trafikte bir anlık öfke patlaması, sokakta küçük bir saygı kırılması, iş hayatında 'idare eder' diye geçiştirilen güven erozyonu, aile içindeki sessiz kopuşlar... Tüm bunlar aslında aynı sorunun farklı görüntüleridir: Toplumsal ahlakın, bir zamanlar herkesin üzerinde uzlaştığı o ortak değerler manzumesinin yavaş ama sürekli şekilde aşınması.

Ahlak çoğu zaman büyük kavramlar üzerinden tartışılır; fakat gerçekte insanın günlük hayatının en basit davranışlarında gizlidir. Bir sözün arkasında durmak, bir emanetin hakkını vermek, bir yanlışlık karşısında sessiz kalmamak, güçsüzü ezmemek, makamın ya da imkânın ardına saklanıp haksızlığı meşrulaştırmamak. Bunlar aslında insanın iyi olma çabasının küçük fakat son derece belirleyici yansımalarıdır. Çünkü ahlak, büyük iddialardan ziyade küçük fakat kararlı tercihlerin toplamıdır.

Modern çağın getirdiği hız ve rekabet, bireyselliği doğal bir değer olarak öne çıkarıyor. İnsanlar daha çok kendi alanına çekiliyor, kendi çıkarını korumayı bir yaşam stratejisine dönüştürüyor. Fakat bu süreçte çoğu kez unutulan bir gerçek var: Bir toplumun ekonomik yapısı güvenle, siyasi yapısı adaletle ve sosyal yapısı ise ortak değerlerle ayakta durur. Ahlak zayıfladığında sadece ilişkiler bozulmaz, kurumlar da sarsılır; güven kaybolduğunda ekonomi küçülür, adalet tartışmalı hâle geldiğinde siyaset anlamını yitirir, ortak değerler aşındığında toplum sadece birbirine temas etmeyen kalabalıklar haline gelir.

Bu yüzden ahlaktan bahsetmek, yalnızca nostaljik bir özlemi dile getirmek değildir. Aksine, bir toplumun geleceğine dair en temel soruyu sormaktır: "Nereye gidiyoruz?" Değerlerini kaybeden toplum, yönünü de kaybeder. Birbirine güvenmeyen bireylerin oluşturduğu bir toplumsal

yapıda ilerleme, ancak tabelalarda ve istatistiklerde görünür; hayatın gerçek akışında karşılığını bulamaz.

Belki de yeniden başlamamız gereken yer çok basit bir noktadır: Birbirimize karşı sorumluluk duygusunu hatırlamak. Kendini merkeze alan değil, "ben kadar, biz de var" diyebilen bir anlayışı yeniden inşa etmek. Çünkü toplumsal ahlak; evde başlar, okulda gelişir, sokakta görünür, Devletin işleyişinde somutlaşır. Ama en çok insanın kendi vicdanındaki sessiz muhasebede yaşar.

Herkesin günün sonunda kendine şu soruyu sorması, belki de toplumsal dönüşümün ilk adımı olacaktır: "Ben bugün iyi bir insan olmaya, elimden geldiğince doğru olanı yapmaya ne kadar gayret ettim?" Bu soruya vereceğimiz dürüst cevap, sadece kendi hayatımızın değil, içinde yaşadığımız toplumun da yarınlarını belirleyecek.

Hızlı Kentleşmeye Uyum Sürecinde Açık Hava Sineması (1)

Alisa Çiçek AKYOL
Canlı radyo yayını yapımcısı, sivil toplum kuruluşları gönüllüsü.

1.Hızlı Kentleşme Süreci:

Köy temiz hava, doğal ortam, gürültünün olmadığı doğa ve fiziki ortam ile sosyal ilişkilerin iyi olduğu huzurlu ve güvenli ortama sahip yerleşim yeridir. Şehir ise genelde temiz, modern, estetik olarak da güzel, her alanda daha fazla çeşitlilik olan bir yerleşimdir. Buna karşın kent ortamı ise kültür seviyesi yüksek olanların bulunduğu, ulaşım, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin daha çok ulaşılabilir olduğu, sinema ve tiyatro gibi kültürel etkinliklerin var olduğu yerlerdir (Ayata ve Ayata, 1996: 112-113).

Köylerde çiftçiliğin yaygın oluşu tüm aileyi kapsamaktadır. Fakat şehirlerde işbölümü ile mesleki farklılıklar olurken meslek bütün aileyi kapsamaz. Köyde doğal ortam hâkimken şehirde insan eliyle şekillenen bir çevre vardır. Köyde küçük cemaat biçiminde topluluk bulunurken şehirde cemiyet denen sayıca daha çok ve karışık olan bir yapı bulunmaktadır. Şehirlerde nüfus yoğunluğu çok iken köylerde azdır. Ayrıca köyler daha homojen olup sosyal farklılaşmanın az, sosyalleşmenin daha samimi bir biçimde devam ettiği yerler iken; şehirler heterojen olup sosyal farklılaşmanın yoğun ve sosyal ilişkilerin daha sık ve karışık olduğu yerlerdir (Sezal, 1992: 25-28).

Değişim süreci, binlerce yıl evveline dayanan kırsalı temelinden sarsarken toplumsal sistem ve meslek yapısının yanı sıra bütün kişisel ilişkileri de derinden etkilemiştir. Yeni yaşam tarzı, tüketim alışkanlığı, değişim gösteren değerler, metalaşan yeni eğlence biçimi, kitle iletişimiyle medya etkisinin artışı, kadın statüsündeki değişiklik başta olmak üzere hem yaşam, hem de toplum her alanda kökten bir değişime uğramıştır (Kıray, 2006: 332-333).

Buca Yazlık Yeni Park Sineması / İzmir

2.Hızlı Kentleşme Sürecinde Sinema:

1950'li ve 1960'lı senelerde sinema izleyicisi ağırlıklı olarak orta kuşak ailelerden oluşmaktadır. Sinema, açık hava ve mahalle sinemalarıyla yaygınlaşarak ailecek gidilen mekâna dönüşmüştür. Kırsaldan kente göçte önemli bir yere sahip olan mahalle olgusu, sinemanın da tek eğlence kaynağı olmasıyla bu sürecin önemli bir etkenidir. Dolayısıyla Türk sinemasının da geleneksel seyircisi oluşmuştur (Ayça 1993: 56/Aktaran: Erkılıç, H. 2009).

Charles Derry'e (Gür, H.2017) göre film, toplumsal olup geniş seyirci kitlesi için paylaşılan bir deneyim sunar. Film bu toplumsal deneyim sağlanırken seyircilerin birbirinin tepkisini gözlemleyerek takip edebileceği kamusal mekânda gösterilmek için yapılır. Derry esas manada film izleme mekânından söz etse de kapalı sinema salonunda diğer seyircilerin tepkisini takip etmek kolay değildir. Seyircinin daha ziyade filme yoğunlaşmış olduğu kapalı sinemanın aksine Derry'nin söz ettiği tepkinin gözlemlenişiyle takibi ancak açık hava sinemasında mümkündür. Giddens'ın da değindiği 'biçimsel bağlamlarda' oluşmuş olan, toplumsal birliktelik halidir. Bu toplumsal birliktelik hali, gerek mekân gerekse de mekânda olan birliktelik süreci açısından uzamsal (mekânsal) ve zamansal biçimde sınırlanmıştır (Gür, H. 2017).

Sinema ve kent ilişkisinde İstanbul, beyaz perdeye toplumsal ve ekonomik boyuttaki değişiklikten etkilenerek yansır. Pek çok filmde kent aşkın, arzunun, hülyaların mekânı biçiminde karşımıza çıkarken aynı zamanda hayal kırıklığının, başarısızlığın ve yalnızlığın yaşanmış olduğu yer oluverir. Dolayısıyla modern kent yapısının da vazgeçilmeyen gerçeğidir (Alkan, H. 2007).

3-Türkiye'deki Göçün Hareketliliği:

Kentleşme ile toplumsal değişme; kentleşme, toplumsal değişmenin hem sebebi hem de neticesi biçiminde görülen bir olgudur. Kentleşmede süreç toplumun iç dinamiklerinden dolayı farklılıklar göstermekle beraber, kültürel, sosyal, dini, ekonomik, siyasal bileşen ve yapılarda değişime yol açan bir olgudur. Başka bir deyişle; kentleşme aynı zamanda toplumsal değişimler neticesinde meydana gelir. Toplumda yaşanmış olan sosyal, ekonomik, siyasal değişimler de kentleşmenin sürecini başlatan başlıca ögelerdir (Kartal,1978:4-5).

Türkiye'de bilhassa 1950'li senelerden beri başlamış olan hızlı kentleşme, ilk dönemlerde Devletin eliyle Anadolu'nun bazı kasabalarında kurulmuş olan sanayi tesislerinin etkisi ve tarımsal alanda yaşanmış olan yapısal değişimler neticesi kırsaldaki nüfusun sosyo-ekonomik sorunlarla karşı karşıya gelmesiyle gelişim göstermiştir. Bu süreçte çoğunlukla kırsal alanlar, ülkenin başlangıçta Ankara, İstanbul ve İzmir gibi şehirlere olmak üzere hızla büyüyen diğer kentlere doğru bir içgöç dalgasını doğurmuştur. Bu tarafıyla Türkiye'deki kentleşme Avrupa'da sanayileşmeye bağlı olan kentleşmeden daha farklı biçimde ve farklı dinamikler üstünden ilerlemiştir.

Suadiye Yazlık Can Sineması / İstanbul
(Perdede Süt Kardeşler Filmi)

Türkiye ve aynı gelişmişlik seviyesindeki pek çok ülkede kent ve göçe bağlı kentleşme problemleri 1960'lı senelerden beri araştırmaların konusu olmuştur. 1960'lı senelerin sonuna değin endüstriyel kalkınma ile kentleşme özdeşleştirilir hale gelmiştir. Kentlere doğru yoğun göç akımı Türkiye'nin kalkınır olduğunun göstergesi biçiminde bir algıya yol açmıştır. 1950'li senelere değin çok ağır olan kentleşmenin süreci bundan sonra hızla kentlere doğru kaymıştır. Kentlere yönelmiş olan göçü düzenlemek için aktif bir politika yapılmamasına rağmen, pasif tutumlarla kentlere göç özendirilmiştir (Tatlıdil, 1992:46). Bunun en görünür örneği gecekondulaşmadır. Kırdan kente göçün kalkınma ile özdeşleştirilmesiyle kentlerde artmaya başlayan gecekondulara dönemin hükümetleri çoğu kez sessiz kalıp kentleşmenin hızlanmasına zemin hazırlamıştır. Ne var ki sonraki dönemlerde bu yapılaşma kentler bakımından pek çok probleme yol açmıştır. Göç olgusu irade bağlamında tanımlandığında göçün Gönüllü ve Zorla olmak üzere iki genel başlıkta gerçekleşmiştir. Gönüllü göçleri belirlemiş olan pek çok unsurun olduğu ve göç gönüllü olduğu için kişilerin üstündeki etkisinin de zorla yaptırılmış olan göçün etkisinden daha değişik olduğu düşünülmektedir (Fichter,2012:181). Akkayan'ın (1979:22) serbest iradeleriyle yapılan göç biçiminde tanımladığı bu kişiler daha iyi yaşam şartları, iş ve mali imkanlar, istikrar, güvenlik ve çeşitli sosyal olanaklar elde etme isteği ile yer değiştirmektedir.

Türkiye'de 1950'li yıllardan sonra kırdan kente doğru içgöçün esas nedeni verimsiz topraklar, topraksızlık ve bundan kaynaklanan yoksulluktan kaynaklanmaktadır (Karpat, 2010:76). Kırsaldaki yüksek doğum oranının yanı sıra kırsaldaki ekonomik şartların bozulması neticesi, köyler itici hale gelmiştir. Tarımda makineleşme, köydeki eksik istihdam ile gizli işsizlik problemini pekiştirip fazla iş gücünün oluşması neticesi göç akımı başlamıştır.

Ne var ki zamanla kentin çekici ve köyün itici unsurları sonucu üç büyük kent haricinde de göç alan kesimler oluşmuştur (Vergin, 2000: 139-140). Tabii olanakların kentlerin özel karakterini belirlemiş olduğu (Nirun, 1991:190) gerçekten yola çıkarak Batman da yeraltı kaynaklarından dolayı bu bölgede kısa zamanda göçü çeken merkezlerden biri olmuştur.

4-1950-1980 Sene Aralığında Türkiye'de Kentleşme ve Toplumsal Değişim Süreci:

Birinci dönem Ulus Devletin oluşumu aşamasında gerçekleşerek Devletin desteklediği kentleşmenin ilk dönemi, Osmanlı'nın imparatorluk esaslı toprağa dayanan düzenden, Ulus Devlet merkezli bir düzene geçişi içerir. İkinci dönemde ise II. Dünya Savaşı'nın sonrasında kırsaldan gelmiş olan kentteki yeni yoksullar, kendi sosyal-mekânsal yapılarını oluşturarak Ulus-Devlet projesinin öngörmüş olduğu oluşumlarla büyük oranda çatışmıştır. Önceden problemli olan bu unsurlar daha sonrasında var olan yapının tamamlayan unsurları haline gelmiştir. Son dönemde ise sermaye, kentlere daha önceden giremediği alanlara sızdığı dönemdir. Bu dönem Devlet ve emek gücünün sermaye ile etkileşim içinde olduğu bir dönemdir (Şengül, 2009:103-105).

1960'lı yıllara doğru değişmenin bir diğer tarafı olan kırdan kente göç başlar. Topraktan kopan eski köylüler şehirleri hızla değiştirmeye başlarken yeni yaşam şekline kolayca geçememiştir (Kıray, 2006: 317-318). 1950'li yıllarda tarım ve eski köylülükten olan değişim ile beraber temelde bir yapısal ve toplumsal dönüşüm başlayarak tüm topluma yayılmış oldu. Değişim, binlerce sene evveline dayanan eski kırsal toplumu temelinden sarsarak toplumsal sistemi, meslek yapısını ve tüm insanî ilişkileri derinden etkilemiştir. Yeni hayat düzeni, değişen değerler, tüketim alışkanlıkları, metalaşmış yeni eğlence biçimi, kitle iletişim ve medyanın etkisinin artışı, kadın statüsünde değişiklikler başta olmak kaydıyla yaşamın ve

toplumun her alanında köklü bir değişim olmuştur. Türkiye'de son senelerde gerçekleşmiş olan toplumsal değişim de bu tarihsel arka planla beraber düşünülebilir (Kıray, 2006: 332-333).

Türkiye'de 'hızlı kentleşme' biçiminde geçen bu süreç, bir taraftan Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşında savaş tehlikesi sebebiyle, sıkı tasarruf politikası izleyerek birikmiş olan tasarrufların savaş sonrasında sanayi ve hizmet alanına aktarılışı ile diğer taraftan da tarımsal yapıda nüfusun çözülüp kentlere akışı ile başlar. Büyük kentlerde gecekondulaşma başlamış sanayide çalışan nüfusun oranı yükselerek ekonomik yapıda hızlı dönüşüm olmuştur (Keleş, 2010: 446). Kırsalda hızlı makineleşmeyle kentlere doğru çoğalan ilk içgöçlerin sebebi olarak; mekanik açıklamalar gösterilmiştir. İçgöç makineleşmeyle açığa çıkan işgücüne bağlanıp açıklanmıştır. Ne var ki belirli bir dönemden sonra bu biçimde bir açıklama yetersiz gelerek kırsal yapıdaki dönüşümün çözümlendiği çalışmalar (Akşit 1966 ve 1998; Tekeli, 2006) hız kazanmıştır.

Türkiye'de yaklaşık 65-70 senelik kentleşme sürecinin dönemler biçiminde incelenmesi toplumsal değişim ve kentleşme olgularının çözümlemeli şekilde görülmesi bakımından mühimdir. İkinci Dünya Savaşının sonrasındaki dönemde yeni oluşum gösteren geri kalan pek çok ülkedeki gibi, kalkınmayı sanayileşme ve tarımda makineleşme ile gerçekleştirmeyi isteyen, göreceli de olsa sermaye bakımından birikimi olan büyük kentlerde üretimin desteklenişi siyasal anlayış, kırsalda işsiz kalan ırgat ve tarla sahiplerinin kente itilmesi ile başlamıştır. Marshall Yardım Planı 1946 yılından beri savaştan tükenmiş bir halde çıkan Batı Avrupa ülkelerine uygulanıp sonraları Türkiye'nin de dâhil olduğu diğer ülkelere de yayılmıştır (Gürel, 2001: 133).

1948 senesinden sonra Marshall Yardımı Planı'yla Türkiye tarımı yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemdeki en mühim gelişme tarım topraklarının artarak makineleşmesidir. 1948-1955 seneleri arasında makineleşmedeki hızlı artışla ekili alan ve tarımsal hâsıla hızla büyümüştür. Dalgalanma ve kesintilere rağmen bu dönemde uzun süren bir ana çizgiyi temsil eder (Kurt, Hacı, 2003: 67-70). Bu dönüşümden ziyade makineleşmenin ithalata dayanması Ülkeyi dış ödemeler hususunda sıkıntıya düşürmüştür. Böylece 1956 senesinden sonra dış ödemeler bakımından sorunlar yaşandığında ülkeye traktör girişi de durmuştur. Tarımdaki modernizasyon da bundan dolayı ikinci döneme geçmiştir. Son olarak birinci beş yıllık planın uygulanmış olduğu 1963 senesinden itibaren başlamış üçüncü dönemdir. Bir kısmı montajla da olmuş olsa Ülkede traktör üretiminin başlamış olduğu dönemde traktörün sayısı hızlı artış göstererek 1970'li senelerde 100.000'e ulaşarak sonraki senelerde de sayı artarak devam etmiştir. 1948-1956 seneleri arasında tarım sektöründe yaşanan bu gelişmeler dikkate alındığında ekili alan artışı ile tarımsal üretim artışına paralel olarak tarımdaki makineleşmenin kırsaldaki toplam işgücü talebini azaltmadığı görülür. Oysa 1948-1956 seneleri arasında köyden kente büyük oranda göç yaşanmıştır (Tekeli, 2010: 70-72).

1970'li senelerde terör, televizyon ve ekonomik yaşamın zorlukları seyirciyi sinemadan koparak televizyona teslim etmiştir. Sinemanın salt sinema salonunda seyirciyle buluşma dönemi 1970'li senelerle birlikte sone ermiştir (Ayça 1993: 56/Aktaran: Erkılıç, H. 2009).

Giddens'ın da vurgulamış olduğu "biçimsel bağlamlarda" oluşum gösteren bir toplumsal birliktelik halidir. Bu toplumsal birliktelik, hem mekânın kendisi, hem de mekândaki birliktelik süreci açısından, uzamsal (mekânsal) ve zamansal biçimde sınırlandırılmıştır. Bunun gibi biçimsel bağlamla sınırlanana ve toplumsal birlikteliğin olduğu bir alan olan yazlık sinemalar, 60'lı ve 70'li senelerde insanların hem eğlenme ve bir araya gelme gereksinimini karşılamış, hem de sosyalleşmeyi sağlamıştır (Gür, H.2017).

Yazlık sinemalar, bir neslin toplumsal hafızasıdır. Sinemanın sadece bir eğlence olmayıp aynı zamanda bir topluluk oluşunu yaşadığı günlerde, açık hava sineması birer buluşma yeriydi.

"Yazlık sinemayı özel yapanın, perdesinde ve sahnesinde sunulacak gösterinin farklı üç kuşağı birleştiren çekiciliği sağlamanın yanında az bir ücret mukabilinde ailesi ve mahalleli ile izleyebilme," şeklinde özetleyen Burçak Evren yazlık sinemayı yalnızca tarihi değil de sosyo-ekonomik bakımdan da ele alır.

Yazlık sinemanın en mühim özelliği, sosyal statü ile sınıfsal ayrıcalığın en belirgin unsurlarını bertaraf edişinden gelir. Sinemada herkes eşittir. Bu eşitlik, ayırım olmaksızın herkesin aynı giriş ücretini ödeyerek mevkisiz ve numarasız sandalyelerde yan yana oturuşla da sağlanmasıdır.

20. yüzyılla beraber dünya çok hızlı bir değişim sürecine geçmiştir. Bu değişim siyasi harita, bilimsel buluş, toplumsal yapı ile beraber Batı Dünyası adına çoğunlukla sanat ve felsefede kendisini göstererek bilhassa sanat, bilim ve felsefe de kendilerini bir bütün şeklinde ifade edebilmişlerdir. Böylece 20. yüzyılda postmodern ve sinema sanatında da kendini gösterir. Postmodern sanatlar, sanatı felsefi bir cihet biçiminde görürken sinema sanatı; bilimsel, felsefi ve sanat minvalinde meydana gelmiştir. Dolayısıyla sinema, gelişimin tüm basamaklarında sanat ve felsefeyle yakından ilgilenerek bir etkileşim sürecine girmiştir (Erenözlü, S.S., 2023).

Paul Rotha (1907-1984) 'Sinema Tarihi' isimli eserinde sinema sanatının gelişim sürecini üç boyutta ele almıştır. Bunların birincisi sinema tekniğinin ilkelerinin temel alındığı bilimsel boyut; ikincisi sinemanın popülaritesinin artışı ve yayılışının temelini hazırlamış olan ticari boyutu ve üçüncü olarak sinemanın ilk seneleri düşünüldüğünde ilginç ve çarpıcı olmayan, diğer boyutlarına kıyasla daha geç olgunlaşmış olan estetik boyutudur (1996, p. 37/Aktaran: Erenözlü, S.S. 2023). Rotha'nın bu söylemine göre bilhassa sinemanın estetikle buluşarak teknik ve ticari biçimde belirli bir duruma gelişinin yani doyuma ulaşmasından sonra söz konusu olmaktadır.

(Gelecek sayıda devam edecek)

Etiketlerin Fısıldadığı Gerçekler

Gökhan SEVİNÇ
Çevre Mühendisi.

Market rafları bugün hiçbir zaman olmadığı kadar renkli, çekici ve yanıltıcı bir görüntü sunarken; tüketicinin paketli gıdaların arkasındaki etiketleri anlamadan alışveriş yapması, farkında olmadan sağlığını ciddi risklerin içine sürüklediği bir düzeni sessizce büyütüyor. Öyle ki Dünya Sağlık Örgütü'nün 2024 raporuna göre, her yıl 2 milyondan fazla insan yüksek tuz, şeker ve katkı maddesi tüketimine bağlı hastalıklarla mücadele ediyor; Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA) ise paketli gıdaların yaklaşık %58'inde tüketiciyi yanıltabilecek düzeyde işlem görmüş içerikler bulunduğunu açıklıyor.

Ambalajın ön yüzünde "doğal", "gerçek meyve tadı", "anne elinden çıkmış gibi" gibi romantikleştirilmiş cümleler yer alırken, asıl hikâye ise hep arka yüzde, küçücük puntoların içine sıkıştırılıyor. Bu yüzden bir ürünün içeriğini anlamak için özellikle ilk üç sıradaki maddelere bakmak büyük önem taşıyor çünkü ürünün gerçek karakteri çoğu zaman bu birkaç kelimede saklı oluyor. Üstelik şekerin glikoz şurubu, fruktoz, maltodekstrin ya da invert şeker gibi farklı adlara bürünmesi; kısmen hidrojene yağ gibi ifadelerle trans yağların gizlenmesi; 20–30 maddelik upuzun içerik listeleriyle ürünün laboratuvar tadı vermesi ve E250, E621 gibi kodlarla işaretlenen koruyucu ve renklendiricilerin varlığı, paketin arkasıyla ön yüzü arasındaki uçurumu daha da görünür hâle getiriyor.

Günümüz tüketicisi hızla yaşayan, aceleyle seçim yapan ve çoğu zaman ambalajın vaatlerine kapılmak zorunda bırakılan bir yapının tam ortasında bulunuyor. Marketlerin stratejik yerleşimleri, büyük puntolu dikkat çekici sloganlar ve fotoğraflarla desteklenen tatlı yanılsamalar, zihinlerimizi yönlendirirken; küçük puntolarla yazılmış gerçekleri gözden kaçırmak hem kolay hem de tehlikeli hale geliyor. Dahası, Türkiye'de her 10 çocuktan 4'ünün yüksek şeker tüketimi nedeniyle obezite riskine yaklaştırıldığı araştırmalarla ortaya konmuşken (TÜİK, 2023), etiket okuma alışkanlığının yalnızca yetişkinleri değil, gelecek nesilleri koruyan bir bilinç olduğunu da unutmamak gerekiyor.

Paketli gıdaların içerikleri yalnızca bireysel sağlığımızı değil, üretim süreçleri nedeniyle çevrenin maruz kaldığı kimyasal yükü, enerji tüketimini ve plastik ambalaj atığını da büyütüyor. Yani kararlarımız sadece midemizi değil, gezegeni de etkiliyor.

Tüketicilere son bir soru: Ambalajın ön yüzü bize hayaller satarken, arka yüzü gerçeği fısıldıyorsa; biz, sağlığımızı ve çevremizi korumak için hangi sesi duymayı seçmeliyiz?

Halka Dokunan Atık

"Atığın kaderi, insanın niyetiyle başlar."

Sabahattin TURAN

Çevre Mühendisi ve Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Uzmanı.

Bir sistemin başarısı, teknik altyapısından önce insan davranışına dokunabilme gücüyle ölçülür. Atık Yönetimi, bir yandan yönetmelikler, mevzuatlar, altyapılar üzerinden işlerken; öte yandan insanın ahlâkî reflekslerine, alışkanlık ekonomisine ve görünmeyen değer dünyasına temas etmek zorundadır. Bu nedenle mesele, sadece bir çevre politikası değil; teknik bir organizasyonun kültürel bir bilinçle birleştiği yeni bir medeniyet modelidir.

Modern kentler, çöp dağlarıyla (vahşi depolama) değil; anlamsızlaşmış tüketim alışkanlıklarıyla boğulur. İnsanın doğaya bıraktığı atık, yalnızca fiziksel değil; ahlâkî bir kalıntıdır. Bu yüzden atık politikaları, "çöpü azaltmak"tan çok daha fazlasını hedefler: İnsanın kendi varlığıyla, üretim-tüketim döngüsündeki yerini yeniden tanımlamasını…

Sosyolog Zygmunt Bauman, "akışkan modernlik"te hiçbir şeyin kalıcı olmadığını söylerken, aslında planlı eskitmenin insanın bilincine sızdığına işaret ediyordu. Bugün bir ürün değil, bir değer bile "tek kullanımlık" olabiliyor. Atık yönetimi bu nedenle yalnızca çevresel bir proje değil; modernliğin israf kültürüne karşı etik bir manifestodur.

Bir çevre politikası, halkta karşılık bulmak istiyorsa, teknik sinyalleriyle davranışları eşleştirmelidir. Bu noktada üç mekanizma belirleyici olur:

1.PAYT (Pay-As-You-Throw) — Attığın kadar öde. Atığın ekonomik maliyetini görünür kılar. Vatandaşın zihninde "atık" artık masum değildir; israfın faturası somutlaşır.

2.EPR (Extended Producer Responsibility) — Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu. Ürünün son kullanımından üretici de sorumludur. Bu adalet duygusu, halkta "ben tek başıma değilim" hissi uyandırır.

3.DRS (Deposit-Return System) — Depozito iade sistemi. Halk, geri dönüşümü bir fedakârlık değil, karşılığı olan bir eylem olarak deneyimler.

Bu sistemler, teknik birer altyapı gibi görünse de aslında davranış ekonomisinin çevreye uygulanmış biçimleridir. İnsan, cebine dokunan şeyi daha çabuk hatırlar; ama kalbine dokunanı asla unutmaz. Atık, işte bu iki dokunuşun kesiştiği yerdir.

Halka en doğru şekilde yansıtılacak bir sistem, yalnızca "bilgi veren" değil, davranış tasarlayan bir sistem olmalıdır. İnsan doğası gereği karmaşık değil, sezgisel hareket eder.

Bu nedenle:

- Kutuların renkleri, sembolleri, yönlendirme ikonları evrensel ama sezgisel olmalı,
- Atık toplama noktaları erişilebilir, görsel hafızaya kazınır yerlerde konumlanmalı,
- Ambalaj üzeri etiketler, tüketiciye "doğru ayrıştırma" için anında bilgi vermelidir.

Bu yaklaşımın temeli, "seçim mimarisi" denilen bir davranış bilimi prensibidir. İnsana "doğruyu yap" demek yerine, doğruyu yapmak kolay kılınmalıdır. Zira insan, her zaman kolaylaştırılan yolu seçer. Ve kolaylık, sürdürülebilirliğin en eski dostudur.

Bir politika, teknik olarak kusursuz ama kültürel olarak yabancıysa, halkın zihninde "ait olmadığı" bir ses gibi yankılanır. Oysa her çevre politikası, bulunduğu toplumun değer sistemine tercüme edilmelidir.

Bizim medeniyetimizde "israf haramdır", "emanet korunur", "temizlik imandandır." Bu üç ilke, aslında atık yönetiminin ahlâkî omurgasıdır. Yani atık yalnızca bir çevre projesi değil, emanet bilinciyle yaşamanın modern formudur.

Bir çocuğa "kâğıdı çöpe atma, mavi kutuya koy" demekle kalmamalı; "Bu kâğıt ağaçtan gelir, ağaç emanettir." diyebilmeliyiz. Ancak o zaman teknik bilgi, manevî bağa dönüşür. Politikanın sesi, kültürün diliyle buluştuğunda; halk onu içselleştirir, yabancılaşmadan sahiplenir.

Her büyük dönüşüm, mikro ölçekte başlar. Atık sistemleri, "tek tip" değil, bağlama özgü olmalıdır:

- Kırsal alanlarda: organik atık – kompost odaklı model,
- Kentsel bölgelerde: ambalaj – plastik geri dönüşümü,
- Sanayi havzalarında: hammadde döngü sistemi,
- Okullarda: eğitimle entegre atık laboratuvarları.

Bu yaklaşım, teknik literatürde "çok katmanlı yerel yönetişim modeli" olarak geçer. Ama aslında bu, sosyolojik düzeyde bir aidiyet mühendisliğidir. Her mahalle, kendi çözümünü ürettiğinde, sistemi "devletin projesi" değil, kendi hikâyesi olarak görür.

Çağımızın yönetim dili veridir. Ancak veri, duygudan koparsa soğur. Bu yüzden dijital altyapı, halkı sayılara değil, sonuçlara inandırmalıdır.

- Her mahallede ayrıştırma oranları,
- Karbon salımındaki azalış,
- Geri kazanılan ekonomik değer,

dijital panolarda şeffaf biçimde paylaşılmalıdır.

Bu, yalnızca bir bilgilendirme değil; emekle sonuç arasındaki bağı görünür kılmaktır. İnsan, emeğinin izini gördüğünde davranışını sürdürür. Bu noktada teknoloji, bir kontrol değil; teşekkür aracıdır.

Atık, bir "ders" olarak öğretilmez; bir alışkanlık olarak yaşanır. Bu nedenle en kalıcı yöntem, "ritüelleştirme"dir:

- "Haftanın Kompost Günü"
- "Atıksız Pazar Haftası"
- "Atık Ezan Saati" (çöp çıkarma saatlerinin dini ritimle uyumu)
- "Ayın Geri Kazanım Mahallesi" ödülleri…

Davranış, tekrarın çocuğudur. Tekrar eden şey, önce alışkanlık olur, sonra kültür.

Atık Yönetimi halka en doğru şekilde, teknik altyapı ile manevi bilincin kesiştiği noktada yansır. Bu bir çevre politikası değil; bir hayat felsefesidir. Kutuların rengi değil, insanın niyeti belirler sonucu. Zira israfın karşıtı sadece geri dönüşüm değil; şükürle yaşamaktır.

"Bir toplum, atığını yönettiği kadar vicdanını da yönetir. Ve vicdan temizlenmeden, çevre temizlenmez." En doğru yansıma, halkın eline değil, kalbine dokunandır.

Mobbing, Siber Mobbing ve Mücadele Yolları

İsmail AKGÜN

Mobbing Eğitim Yardım Araştırma Derneği Genel Başkanı.

İş hayatının en önemli sosyal sorunların başında gelen mobbing, işyerinde bireyin itibarını, sağlığını ve mesleki bütünlüğünü hedef alan bu sistematik zorbalık, yalnızca mağduru değil, tüm işyeri kültürünü ve verimliliğini de olumsuz etkilemektedir.

1. Mobbing (İşyeri Psikolojik Taciz) Nedir?

Mobbing: "İşyerlerinde bir veya birden fazla kişi tarafından diğer kişi ya da kişilere yönelik gerçekleştirilen, belirli bir süre sistematik biçimde devam eden, yıldırma, pasifize etme veya işten uzaklaştırmayı amaçlayan; mağdur ya da mağdurların kişilik değerlerine, mesleki durumlarına, sosyal ilişkilerine veya sağlıklarına zarar veren; kötü niyetli, kasıtlı, olumsuz tutum ve davranışlar bütünüdür."

Bu tanım, mobbingin temel unsurlarını ortaya koyar: Sistematiklik, süreklilik, kasıtlılık ve yıldırma amacı. Mobbing, bireyin psikolojik sağlığına, profesyonel statüsüne ve sosyal çevresine zarar vermeyi hedefler.

2. Mobbing Olmayan Durumlar

Mobbing ile karıştırılmaması gereken, farklı hukuki nitelik ve sonuçlar doğuran durumlar şunlardır:

• Fiziksel şiddet, cinsel taciz ve/veya hakaret niteliğindeki davranışlar (Bunlar zaten başlı başına suç teşkil eden fiillerdir).

• Geçici, tek seferlik ya da doğal iş yoğunluğuna bağlı, süreklilik arz etmeyen olumsuz tutum, tartışma ve çekişmeler. Mobbing için sistematiklik esastır.

• İnsan onurunu zedelemeden amir konumundaki çalışanın yasal emir ve talimatları ile hesap sorması. Bu, yönetim hakkının doğal bir sonucudur.

• Mevcut imkan doğrultusunda ayrımcılık içermeyen çalışma düzeni ve adil görevlendirmeler.

• İş ortamı dışında ve iş ile ilintili olmayan davranışlar.

3. Siber Mobbing: Teknolojinin Karanlık Yüzü

Günümüz dijital çağında mobbing, teknolojik araçlarla da gerçekleştirilebilmektedir. Teknolojik Yıldırma/Siber Mobbing ise şu şekilde tanımlanır: "İş yaşamıyla ilgili ve teknolojik araçlarla, plânlı olarak, kişi ya da kişilere veya işletmelere yönelik gerçekleştirilen; hakaret, incitici, karalayıcı, ayrımcı gibi olumsuz söz ve görsellerle paylaşımda bulunarak, mağdur ya da mağdurları yıldırma, etkisizleştirme, itibarsızlaştırma veya işten uzaklaştırmayı amaçlayan; marka veya kişilik değerlerine, mesleki durumlarına, sosyal ilişkilerine veya sağlıklarına zarar veren, kötü niyetli ve olumsuz paylaşımlardır."

Siber Mobbingin Unsurları

Geleneksel mobbingden farklı olarak siber mobbingde:

• Sosyal medyada yapılan paylaşımların anında binlerce kişiye ulaşabilmesi nedeniyle, tek seferlik söz veya görsel paylaşımı siber mobbing için yeterli kabul edilebilir.

• Ancak birebir özel mesajlar, e-mailler veya telefon görüşmeleri için yine belirli süre ve sistematiklik aranabilir.

4. Mobbingle Mücadele Yolları

Mobbing mağdurunun atması gereken ilk ve en önemli adım, sessiz kalmamak ve durumu resmiyete dökmektir.

A. Mağdurlar İçin Etkili Bir Dilekçe Nasıl Yazılır?

Mobbing mağdurlarının yasal başvurularında başarılı olabilmeleri için somut ve detaylı deliller sunmaları şarttır. Başvuru dilekçelerinde şu adımlar takip edilmelidir:

1.Kendini Tanıtma: Görev, unvan, hizmet süresi, başarılar ve güncel çalışma yeri gibi bilgileri açıkça belirtiniz.

2. Sorunun Başlangıcı: Sorunun nerede, hangi anlaşmazlıkla ve ne zaman başladığını açıklayınız.

3. Sıklık ve Süreklilik: Sorunun ne zamandan beri ve hangi sıklıkla yaşandığını belirtiniz.

4. Somut Baskılar: "Mobbing uyguladı" gibi genel ifadeler yerine, yapılan baskıları somut söz ve davranışlarla açıklayınız (aşağılama, iftira, aşırı iş verme, etnik/dini inançlardan dolayı baskı, dışlama, sanal ortamda tehdit vb.).

5. Fail/Failler: Baskıyı yapan kişi veya kişilerin görev ve unvanlarını belirtiniz.

6. Deliller: İddialarınızı ispatlayacak somut delilleri (resmî belge, SMS, e-mail, şahit, kamera kayıtları, sağlık raporları, yer, tarih ve saat belirtilerek tutulmuş not/günlükler) ekleyiniz.

7. Sosyal ve Ailevi Etkileri: Yaşananların kişinin sosyal çevresine ve ailesine etkilerini, önceki ve sonraki durumları karşılaştırarak detaylandırınız.

8. Resmi Başvuru: Hazırlanan bu kapsamlı dilekçe ve ekleriyle birlikte ilgili kurum/kuruluşa sunulmalıdır.

5. Mobingin Türk Hukuk Sistemindeki Yeri

Türk Hukuk Sistemi, mobbinge karşı mücadelede yeterli olmamakla birlikte hem önleyici hem de cezalandırıcı mekanizmalar sunmaktadır.

A. Hukuki Dayanaklar

• Anayasa: Anayasa'nın ilgili maddeleri ile kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı hakkı, mobbingin doğrudan ihlal ettiği temel haklardandır.

• Türk Borçlar Kanunu (TBK): İşverenin işçiyi koruma borcu (iş sağlığı ve güvenliği dahil), TBK md. 417 ile güvence altına alınmıştır.

• İş Kanunu: İşçi, mobbing nedeniyle iş sözleşmesini haklı nedenle feshedebilir ve kıdem tazminatı talep edebilir.

• Türk Ceza Kanunu (TCK): Mobbingin içeriğine göre TCK kapsamında cezai yaptırımlar uygulanabilir.

• Eşit Muamele İlkesi: Mobbing, çoğu zaman ayrımcılık temelli olduğu için, eşit muamele ilkesine aykırılık teşkil eder.

B. Başvuru ve Yaptırımlar

Mobbing mağdurları, yaşadıkları tacize bağlı olarak aşağıdaki yollara başvurabilir:

Hukuki Yol	Amaç	İlgili Kurum/Yasa
İş Mahkemesi	Tazminat (Maddi ve Manevi) ve haklı fesih (kıdem tazminatı) talebi.	Türk Borçlar Kanunu, İş Kanunu
Ceza Mahkemesi	Mobbing fiilinin niteliğine göre (hakaret, tehdit, özel hayatın gizliliğini ihlal vb.) faillerin cezalandırılması.	Türk Ceza Kanunu
Alo 170	Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi hattına şikayette bulunma.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu
İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	Ayrımcılık yasağı ihlali şikayeti.	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu

6. Mobbing ile Mücadelede Cumhurbaşkanlığı Genelgesi'nin (2025/3) Önemi

Cumhurbaşkanlığı tarafından yayımlanan 2025/3 Sayılı İşyerlerinde Psikolojik Tacizin Önlenmesi Genelgesi, devletin bu konuya verdiği önemi ve benimsediği kapsamlı stratejiyi ortaya koymaktadır.

Genelgenin Temel Hedefleri ve Tanımlaması

Genelge, çalışan motivasyonunu artırma, sağlıklı ve barışçıl bir çalışma ortamı oluşturma ve sürdürülebilir istihdamı sağlama amacıyla, psikolojik tacizin (mobbingin) önlenmesinin elzem olduğunu vurgular. Psikolojik taciz, "çalışanların iş yerlerinde kasıtlı ve sistematik olarak belirli bir süre aşağılanması, küçümsenmesi, dışlanması, kişiliğinin ve saygınlığının zedelenmesi, kötü muameleye tabi tutulması, yıldırılması ve benzeri şekillerde ortaya çıkan" eylemler olarak tanımlanmaktadır.

Genelgenin Getirdiği Kritik Düzenlemeler

Genelge, mobbingle mücadelede kurumsal yapıyı ve sorumlulukları netleştirmektedir:

Düzenleme Başlığı	İçerik ve Amaç
Mobbingle Mücadele Kurulu	Kurul, Adalet, TİHEK, KDK, konfederasyonlar, alan uzmanları ve dernekler gibi geniş bir katılımla toplanarak **ülke çapında politikalar belirleme, eğitim, araştırma ve kamuoyunu bilinçlendirme** çalışmalarını yürütecektir.
İşveren ve Yöneticilerin Sorumluluğu	Mobingle mücadele **öncelikle işveren ve yöneticilerin sorumluluğundadır**. Bu kişiler, her türlü riski gözetecek, **önleyici ve koruyucu politikalar** geliştireceklerdir.
Mobbing Eğitimleri	Kurumlar, **tüm çalışanlara** yönelik eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerini yaygınlaştıracak; çalışan hakları ve başvuru mekanizmaları hususunda bilgilendirme yapacaktır.
Gizlilik ve İtibarın Korunması	İddiaların araştırılmasında **gizliliğe ve özel hayatın korunmasına** azami dikkat gösterilecektir. Gerçeğe aykırı iddialarla kurum ve kişilerin itibar ve saygınlığına zarar verilmemesi sağlanacaktır.
Psikolojik Destek Hattı	**ALO 170** hattında görevli psikologlar vasıtasıyla mobbinge maruz kalan çalışanlara **bilgilendirme, yardım ve destek** sağlanmasına titizlikle devam edilecektir.

Ek Başvuru Mekanizmaları

Genelge, mobbing mağdurlarının kullanabileceği resmi başvuru kanallarını da yeniden teyit etmektedir:

- Çalıştıkları kurum/kuruluş
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)
- TBMM Dilekçe Komisyonu
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi (ALO 170)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)
- Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK)

2025/3 sayılı genelge, mobbing ile mücadelenin sadece hukuki bir dava konusu değil, aynı zamanda ulusal bir politika meselesi olduğunu resmileştirmekte ve tüm kurumların Kurul kararlarıyla iş birliği yapmasını zorunlu kılmaktadır.

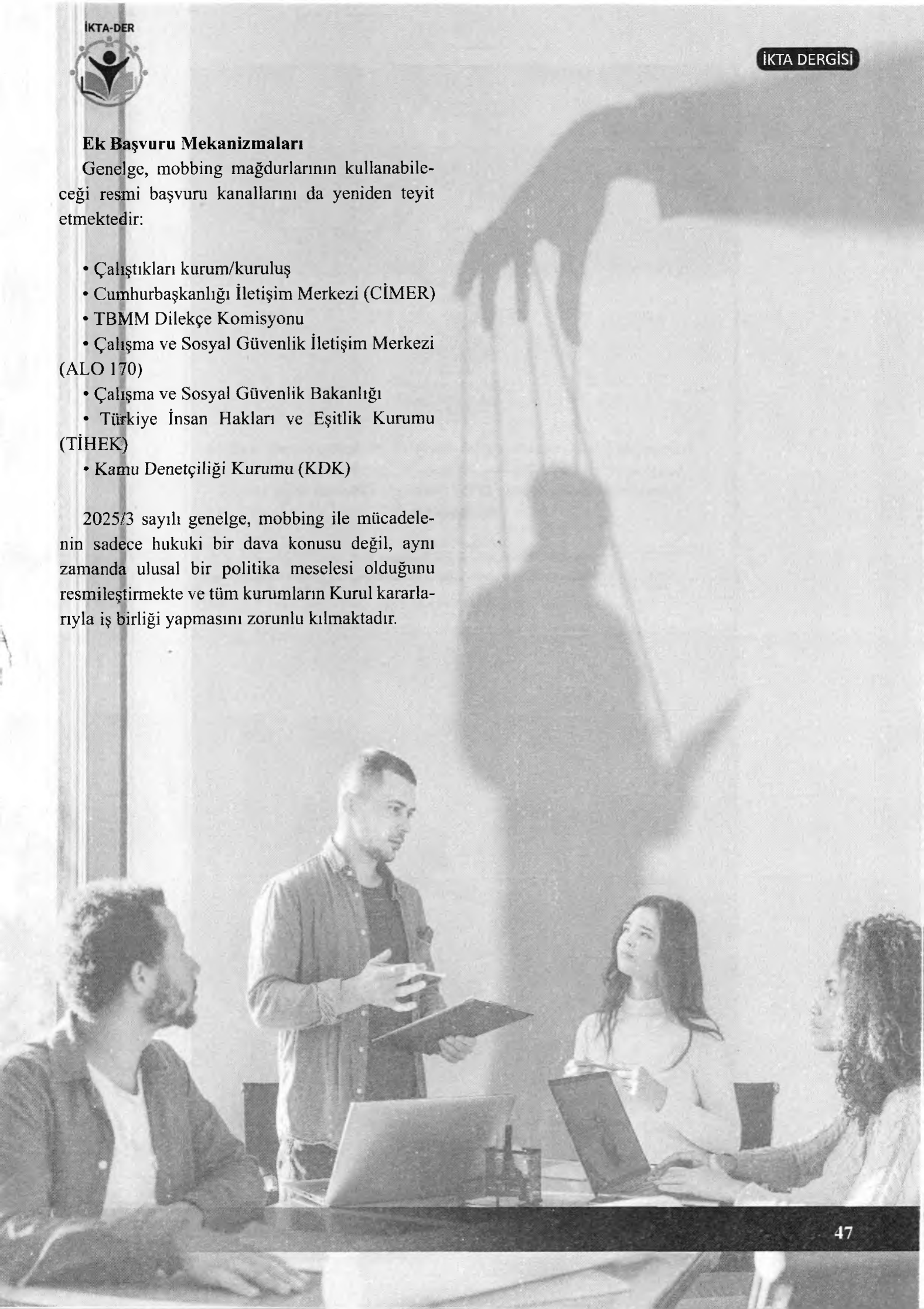

İKTA-DER

İNSAN KİTAP VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ

Türkiye'de yayın hayatına yeni atılan ve ilk sayısı Kasım ayında yayınlanan İnsan Kitap ve Toplum Araştırmaları (İKTA-DER) Derneği'nin yayın organı İKTA Dergisinin tanıtım toplantısına davetlisiniz.

Ahmet SANDAL

İKTA-DER Yönetim Kurulu Başkanı

Tarih: 6 Aralık 2025 Cumartesi Yer: Azaflı İş Merkezi Zübeyde Hanım Cad. No:56/5 Beştepe/Ankara
Saat: 14:30-17:30

Not: Toplantıda Kahramanmaraş Yöresel Ürünleri (tarhana, çörek, kurabiye, ceviz, badem vb gibi ürünler) ikram edilecek ve Dergimizin ilk sayısı hediye edilecektir.

Etimesgut Water Max Su Arıtma Cihazları

Su Arıtma Cihazlarımız

Water Max Dijital 600 GPD

Water Max Su Arıtma Cihazı, sağlıklı ve temiz içme suyu sunan güvenilir bir seçenektir.

Water Max 400 GPD

Water Max Su Arıtma Cihazı, sağlıklı ve temiz içme suyu sunan güvenilir bir seçenektir.

Water Max Zümrüt

Water Max Su Arıtma Cihazı, sağlıklı ve temiz içme suyu sunan güvenilir bir seçenektir.

Mobil Su Arıtma Cihazı

Water Max Su Arıtma Cihazı, sağlıklı ve temiz içme suyu sunan güvenilir bir seçenektir.

Water 100 CR-Ni SEBiL

Water Max Su Arıtma Cihazı, sağlıklı ve temiz içme suyu sunan güvenilir bir seçenektir.

Water 400 CR-Ni SEBiL

Water Max Su Arıtma Cihazı, sağlıklı ve temiz içme suyu sunan güvenilir bir seçenektir.

Su Yumuşatma Sistemleri

Water Max Su Arıtma Cihazı, sağlıklı ve temiz içme suyu sunan güvenilir bir seçenektir.

Etimesgut bölgesinde su arıtma çözümleri arayanlar için ***Water Max Su Arıtma Cihazı,*** sağlıklı ve temiz içme suyu sunan güvenilir bir seçenektir.

Bu cihaz, gelişmiş filtreleme teknolojisi sayesinde sudaki zararlı maddeleri ve ağır metalleri arındırarak, doğal mineral dengesini korur ve pH seviyesi dengeli, lezzetli içme suyu sağlar.

E-posta Desteği
info@etimesgutwatermax.com

Telefon Numarası
0533 035 06 24

Merkez Ofis
Oğuzlar Mah.
1602.Cd.
Hukukçular Plaza No:30
Etimesgut/ANKARA

www.etimesgutwatermax.com
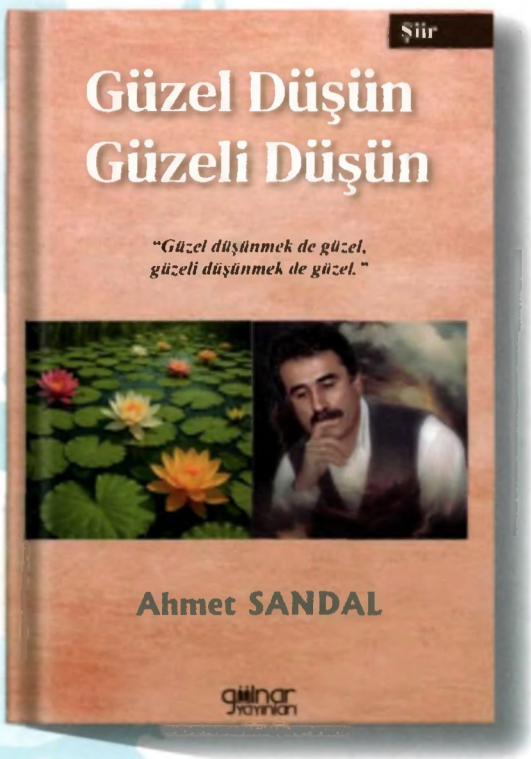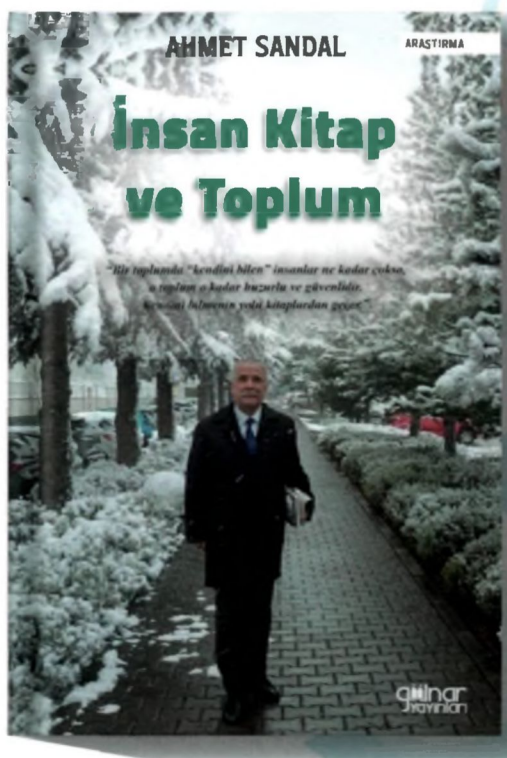
Kitapçı Baba Ahmet Sandal'ın 2025 Yılında Yazdığı Eserleri